

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Alexander Kadlic

Aktuální právní problémy bankovní regulace

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Kotáb

Katedra: Finančního práva a finanční vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20. 6. 2012

Čestné prehlásenie

Prehlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu vypracoval samostatne, všetky použité pramene a literatúra boli riadne citované a práca nebola použitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 25. 6. 2012

Podpis

Pod'akovanie

Rád by som pod'akoval vedúcemu svojej diplomovej práce JUDr. Petrovi Kotábovi za jeho cenné pripomienky a rady, ktoré mi pomohli pri vypracovaní tejto práce.

Obsah:

ÚVOD	7
1. CHARAKTERISTIKA BÁNK A BANKOVÉHO SYSTÉMU	9
1.1 Banky a bankový systém v Českej republike	9
1.2 História bánk a bankovníctva	10
2. DÔVODY A CIELE BANKOVEJ REGULÁCIE	11
2.1 Informačná asymetria – problém pána a správcu	12
2.2 Špecifickosť bánk	13
2.2.1 Nakladanie s cudzími zdrojmi	14
2.2.2 Emisie bezhotovostných peňazí	15
2.2.3 Zaistenie platobného styku	15
2.3 Ekonomická (finančná) nestabilita	16
2.4 Ciele regulácie	16
3. NÁSTROJE BANKOVEJ REGULÁCIE V ČR	17
3.1 Banková licencia	19
3.1.1 Podmienky udelenia licencie	20
3.1.2 Pozitíva a negatíva bankovej licencie	21
3.1.2.1 Oligopolné postavenie bánk a „too big to fail“	21
3.1.2.2 Pokles sprostredkovania	23
3.2 Poistenie pohľadávok z vkladov	23
3.2.1 Problém morálneho hazardu	24

3.2.2	Riziko obráteného - nepriaznivého výberu	25
3.3	Ďalšie nástroje bankovej regulácie	25
3.3.1	Pravidlá likvidity (povinné minimálne rezervy)	25
3.3.1.1	Basel III a štandardy likvidity	27
3.3.2	Pravidlá úverovej angažovanosti	29
3.3.3	Povinnosť poskytovať informácie	31
3.3.3.1	Konflikt záujmov	32
4.	KAPITÁLOVÁ PRIMERANOSŤ	33
4.1	Kapitál	34
4.1.1	Pôvodný kapitál – Tier 1 (Original capital/Going-Concern Capital)	34
4.1.2	Dodatkový kapitál – Tier 2 (Additional capital/Gone-Concern Capital)	34
4.1.3	Kapitál na krytie trhového rizika – Tier 3	35
4.2	Ukazovateľ kapitálovej primeranosti	35
4.2.1	Úverové riziko	36
4.2.2	Trhové riziko a operačné riziko	39
5.	NEDOSTATKY KAPITÁLOVEJ POŽIADAVKY K ÚVEROVÉMU RIZIKU	40
5.1	Ratingové agentúry	41
5.1.1	Konflikt záujmov	41
5.1.1.1	Nariadenie ES o ratingových agentúrach – riešenie konfliktu záujmov	42
5.1.2	Nepriaznivý výber (adverse selection)	43
5.1.3	Morálny hazard	44
5.2	Basel III a kapitálová primeranosť	45
6.	PROBLÉMY SEKURITIZÁCIE A FINANČNÝCH DERIVÁTOV	48
6.1	Priebeh sekuritizácie	50

6.1.1	Tradičná sekuritizácia	50
6.1.2	Syntetická sekuritizácia.....	52
6.1.2.1	Swap úverového zlyhania (CDS).....	53
6.2	Problémy sekuritizácie a jej regulácia	53
6.2.1	Zmeny v regulácii sekuritizácie	54
	ZÁVER	57
	ZOZNAM SKRATIEK.....	59
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV	61
	CURRENT LEGAL ISSUES OF BANK REGULATION - RESUME.....	67
	ABSTRAKT	69

Úvod

V súčasnom, globalizovanom svete zohrávajú banky ako hlavný, finančný sprostredkovatelia významnú úlohu. Banky sú prítomné v našom každodennom živote a či to chceme alebo nie uľahčujú nám bežné operácie s peniazmi, investovanie voľných peňažných zdrojov, ale aj požíčovanie si peňazí. Zvykli sme si na pohodlie, ktoré nám ponuka a využitie rôznych bankových služieb prináša. Rovnako významné sú služby bánk aj pre podniky, rôzne investičné spoločnosti a fondy, a v neposlednom rade aj samotné štáty (vlády). Zlyhanie tohto systému v súčasnosti, keď je na ňom závislých toľko subjektov by mohlo mať rozsiahle negatívne dôsledky. Ako ochrana proti vzniku nežiaducich následkov slúži banková regulácia a jej nástroje. S tým ako rastie význam bánk v našej spoločnosti, rastie aj dôležitosť ich regulácie. No ani táto ochrana nemusí byť dokonalá a banková regulácia môže v sebe skrývať iné, nepredvídané problémy.

Práca je písaná k právnemu stavu k 31. 5. 2012 a je rozdelená do šiestich tematických kapitol, ktoré sa prípadne delia na ďalšie podkapitoly. Úvodná kapitola sa venuje charakteristike bánk a bankového systému. Nasleduje stručný exkurz do histórie, vrátane histórie bankovníctva v Českej republike. V nasledujúcej kapitole sú uvedené dôvody pre reguláciu bánk a jej ciele, ktoré majú opodstatniť význam regulácie bánk. V ďalšej kapitole sú popísané vybrané nástroje bankovej regulácie v ČR a súčasne sú označené a charakterizované jednotlivé problémy, ktoré môžu pri nich vzniknúť. Vybrané a popísané sú len niektoré nástroje regulácie, a nie všetky, nakoľko problémy, ktoré sa pri nich vyskytujú boli a stále sú veľmi aktuálne.

Vlastnú kapitolu má pre svoju dôležitosť medzi ostatnými nástrojmi bankovej regulácie, kapitálová primeranosť. V tejto kapitole je charakterizovaný kapitál, jednotlivé kapitálové požiadavky, spôsob a prístupy pre ich výpočet. V následnej kapitole sú objasnené jednotlivé problémy, ktoré sa pri tomto nástroji vyskytujú a zároveň popísaná nová úprava, ktorá sa snaží na tieto nedostatky reagovať. Posledná kapitola sa venuje problémom súvisiacim so sekuritizáciou, uvádza priebeh procesu a približuje jej možné negatívne dopady a snahu o jej reguláciu.

Diplomová práca na tému „*Aktuální právní problémy bankové regulace*“ sa snaží poukázať na problémy, ktoré sa objavujú pri konkrétnych nástrojoch bankovej regulácie. Cieľom tejto práce nie je nájsť absolútne riešenie na tieto problémy, ale skôr upozorniť na to aké negatíva existujú a v niektorých prípadoch ponúknuť vlastnú predstavu o možnom spôsobe eliminácie týchto nedostatkov. Problémy uvedené v tejto práci sa vyskytujú nielen u bánk a bankovej regulácie, ale rovnako aj v iných oblastiach ekonomiky a preto si môžeme niektoré problémy priblížiť na podobných javoch z iných ekonomických sfér. Taktiež problém, ktorý sa prejavuje pri jednom z nástrojov bankovej regulácie sa môže podobne vyskytnúť aj pri ďalšom nástroji.

1. Charakteristika bánk a bankového systému

1.1 Banky a bankový systém v Českej republike

Bankový systém predstavuje súhrn všetkých bánk pôsobiacich na určitom území (inštitucionálne hľadisko) a usporiadanie vzťahov medzi nimi (funkčné hľadisko). Bankový systém v Českej republike je z funkčného pohľadu vymedzený ako dvojstupňový, kde v prvom stupni pôsobí Česká národní banka (ďalej „ČNB“) ako centrálna banka a zároveň ako orgán vykonávajúci dohľad nad finančným trhom¹ a v druhom stupni sú obchodné a ostatné banky (investičné, hypotekárne, apod.). Základnými inštitúciami tvoriacimi bankovú sústavu sú teda banky. Charakterizovať základný pojem banky môžeme z právneho alebo ekonomického (funkčného) pohľadu.

Z právneho hľadiska je banka vymedzená v zákone č. 21/1992 Sb., o bankách, v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon“). Podľa zákona je banka charakterizovaná ako právnická osoba so sídlom v Českej republike, založená ako akciová spoločnosť, ktorá prijíma vklady od verejnosti a poskytuje úvery a k výkonu týchto činností má bankovú licenciu.² Prijímanie vkladov od verejnosti je jedným z pojmových znakov banky podľa zákona a predstavuje tzv. bankový monopol. Bez licencie nesmie nikto iný od verejnosti prijímať vklady.³ Vkladom sú podľa zákona „zverené peňažné prostriedky, ktoré predstavujú záväzok voči vkladateľovi na ich výplatu“.⁴ Banky podľa toho môžu ako jediné osoby prevádzkovať depozitné operácie pre verejnosť tak ako sú charakterizované v zákone. Výnimkou sú družstevné záložne⁵, ktoré ale tiež podliehajú dohľadu ČNB a pravidlám pre obozretné podnikanie. Týmto spôsobom nadobúdajú banky dominantné postavenie pri získavaní finančných prostriedkov od verejnosti.

Z ekonomického pohľadu je banka⁶ osobou podnikajúcou na trhu s vyberaním vkladov a poskytovaním úverov. Tiež býva charakterizovaná ako druh finančného

¹ Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, §1 odst. 1

² Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, §1 odst. 1

³ Tamtiež, §2 odst. 1

⁴ Tamtiež, §1 odst. 2

⁵ Zákon č. 87/1995 Sb., o úvěrních a spořitelních družstvech.

⁶ Okrem ČNB

sprostredkovateľa, ktorého hlavnou činnosťou je pohyb finančných prostriedkov medzi jednotlivými ekonomickými subjektmi.⁷ Hlavným prínosom pre spoločnosť je zabezpečenie pohybu finančných prostriedkov od osôb s ich prebytkom k osobám, ktoré majú nedostatok finančných prostriedkov. Tento obeh peňazí sa deje primárne formou prijímania vkladov od verejnosti, niektorí to označujú ako nákup peňazí, a následným poskytovaním úverov na vlastný účet (investovanie do pôžičiek).⁸

1.2 História bánk a bankovníctva

Banky sú významným subjektom finančného trhu a prostredníkom pre fungovanie trhovej ekonomiky súčasnej doby. História bánk ako finančných inštitúcií, ktoré prijímajú vklady od verejnosti a poskytujú pôžičky siaha až do staroveku. Prvé zmienke o bankách a bankároch môžeme nájsť už v období Chamurapiho zákonníku. Prvými predstaviteľmi bankárov boli práve osoby, ktoré v tom období požičiavali peniaze a Chamurapiho zákonník nastavil limity výšky úrokov za pôžičky od 20 do 33.33 percenta.⁹ No bankovníctvo podobné tomu nášmu vzniklo až v renesančnom Taliansku v druhej polovici 13. storočia, v bohatých, obchodných mestách ako Florencia, Benátky a Janov.¹⁰ Slovo banka je odvodené práve z talianskeho slova „banca“, ktoré v tej dobe označovalo lavicu prehodenú zeleným obrusom predstavujúcu pult, na ktorom uskutočňovali bankári transakcie a dovnútra odkladali peniaze. Banky boli zakladané hlavne známymi rodinami ako „Bardi“ a „Peruzzi“, ale asi najznámejšou bankou toho obdobia bola „Banca Medici“ založená Giovannim Medicim v roku 1397.¹¹ Za najstaršiu, dodnes existujúcu banku na svete je považovaná „Banca Monte dei Paschi di Siena“ založená v roku 1472.¹²

⁷ Revenda, Z., Mandel, M., Kodera, J., Musílek, P., Dvořák, P., Brada, J. 2005. *Peněžní ekonomie a bankovníctví. 4. vydání.* Praha : Management Press, 2005. ISBN 80-7261-132-1, str. 117

⁸ Bakeš, M., Karfíková, M., Kotáb, P., Marková H. a kol. 2009. *Finanční právo. 5. upravené vydání.* Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-801-6, str.472

⁹ Rothbard, Murray N. 2002. *A History of Money and Banking in the United States: The Colonial Era to World War II.* Auburn : Ludwig von Mises Institute, 2002. ISBN 0-945466-33-1., str. 8

¹⁰ Polouček, S. a kol. 2006. *Bankovníctví. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-462-7. str. 38

¹¹ Hoggson, N. F. 1926. *Banking Through the Ages.* New York: Dodd, Mead & Company, 1926.

¹² Polouček, S. a kol. 2006. *Bankovníctví. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-462-7. str. 38

V Čechách vznikajú prvé banky až na začiatku 19. storočia. Ako prvá bola založená Česká spořitelna v roku 1824.¹³ Národní banka Československá ako centrálna banka bola zriadená v roku 1920¹⁴, ako akciová spoločnosť s povahou verejného ústavu, mala výhradné právo vydávať bankovky a súčasne povinnosť udržiavať kurz meny na určitej úrovni.¹⁵ Fungovať začala až od roku 1926, dovtedy vykonával niektoré jej funkcie „Bankovní úřad při ministerstvu financí“. Po druhej svetovej vojne bola Národní banka Československá zrušená na základe zákona č. 31/1950 Sb., o Státní bance československé. Rovnako boli zrušené aj obchodné banky, pre ktoré v centrálne plánovanej ekonomike nebolo miesto. Činnosť centrálnej banky a obchodných bánk, ich práva a záväzky prevzala Štátna banka československá.¹⁶ Emisná činnosť, prijímanie vkladov, poskytovanie úverov, zabezpečovanie platobného styku a pod. bolo vykonávané jednou inštitúciou (pobočky mala po celej republike). Tým bol zavŕšený prechod od dvojstupňového modelu (viď. kap. 1.1) k jednostupňovému bankovému systému. Od roku 1990 je znovu vytváraný dvojstupňový systém, keď obchodnú činnosť prevzali Komerční banka Praha a Všeobecná úverová banka Bratislava. Štátny dozor nad činnosťou bánk zatiaľ vykonáva federálne ministerstvo financií.¹⁷ Zánikom Československa zaniká aj Štátna banka československá a Ústavou ČR¹⁸ je zriadená Česká národní banka. Jej činnosť je okrem Ústavy vymedzená aj zákonom č. 6/1993 Sb., o České národní bance, kde jej bol zverený mimo emisnej činnosti, menovej politiky a zabezpečovania platobného styku, tiež výkon dohľadu nad činnosťou bánk.

2. Dôvody a ciele bankovej regulácie

Medzi odborníkmi na finančný trh ale aj laickou verejnosťou sú také čo vnímajú reguláciu pozitívne a také čo v nej vidia nástroj obmedzujúci „neviditeľnú ruku trhu“. U nás (ako aj vo väčšine sveta) si štát uvedomuje, že pre bezpečné a účinnejšie fungovanie

¹³ Tamtiež, str. 38

¹⁴ Zákom č. 347/1920 Sb., o akciové bance cedulové, zmeneným a doplneným zákonom č. 102/1925 Sb.

¹⁵ Polouček, S. a kol. 2006. Bankovníctví. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-462-7. str. 39

¹⁶ Zákon č. 31/1950 Sb., o Státní bance československé.

¹⁷ Zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelkách.

¹⁸ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR

trhovej ekonomiky je existencia finančného sprostredkovateľa nevyhnutnosťou. Banky ako sprostredkovateľ na finančnom trhu dokážu zabezpečiť zhromažďovanie a následnú alokáciu finančných zdrojov jednoduchšie a snád' aj efektívnejšie ako keby každý individuálny investor (jednotlivec - vkladateľ) hľadal osoby, ktoré majú záujem tieto prostriedky použiť, teda požičať si. Štát si chce ale zachovať možnosť ako na tento proces dohliadať a zabrániť tak nežiaducim dôsledkom zlého, prípadne rizikového hospodárenia bánk. Činnosť, pri ktorej štát (prostredníctvom ČNB) kontroluje dodržiavanie predpisov bankovej regulácie sa označuje ako bankový dohľad, ktorý predstavuje druh správneho dozoru.

Bankovú reguláciu môžeme charakterizovať ako „všeobecne známe predpisy, ktoré sú používané skupinou účastníkov (bánk) k usporiadaniu opakovane sa vyskytujúcich interakcií (podnikanie bánk a účasť na finančnom trhu)“¹⁹. Inými slovami predstavuje súbor právnych predpisov obsahujúcich záväzné vzory chovania bánk, v našom prípade podnikania bánk, za účelom ochrany subjektov účastných na tomto podnikaní, hlavne verejnosti a zachovania obehu peňazí, ktorý má vplyv na fungovanie ekonomiky, a ktorého porucha by mala negatívny vplyv na celé hospodárstvo. Dôvodov pre ktoré sú banky regulované je ešte viac.

2.1 Informačná asymetria – problém pána a správcu

Jedným z hlavných dôvodov je ochrana verejnosti – vkladateľa. Vzťah bánk a verejnosti je vzťahom s informačnou asymetriou. Pri tomto vzťahu pozorujeme problém „pána a správcu“ odvodené z anglického „principal – agent“. Pánom (principal) je vkladateľ – jednotlivec (verejnosť) a správcom (agent) je banka. Na to aby jednotlivec mal všetky relevantné informácie (hospodárenie, výsledok banky, bilancia, zloženie kapitálu, a pod.) na základe, ktorých by mal urobiť rozhodnutie do ktorej banky a či vôbec vložiť peniaze, musel by vynaložiť určité náklady (transakčné náklady²⁰). Vzhľadom ku skutočnosti, že sa bude jednať o priemerného vkladateľa – jednotlivca (neodborníka), boli

¹⁹ Voigt, S. 2009. *Institucionální ekonomie*. Praha : Alfa Nakladatelství a Liberální institut, 2009. ISBN 978-80-87197-13-4. str. 22

²⁰ „náklady na vyhľadanie a informácie, náklady na vyjednávanie a rozhodovanie, náklady na dohľad a presadenie“

by tieto náklady značne vysoké v porovnaní s výškou vkladu.²¹ Tieto transakčné náklady sa nazývajú aj „náklady agentúry“.²² Preto banková regulácia zmierňuje túto asymetriu stanovením rôznych povinností pre banku (viď. ďalej) ale aj samotným dohľadom regulátora, ktorý sleduje a vyhodnocuje požadované informácie za všetkých vkladateľov dohromady.

Problém informačnej asymetrie a nákladov agentúry však pozorujeme aj medzi bankami ako investormi (principal) a osobami, ktoré si od bánk požičiavajú, označovanými ako emitenti (agent). Požičiavanie bankami sa deje formou priamych úverov, nákupom dlhopisov, cenných papierov a pod. V tomto prípade banková regulácia priamo nezmierňuje náklady agentúry, ale skôr stanovuje rozsah potrebných informácií a podmienky, za ktorých by sa banka mala rozhodovať. V obidvoch vzťahoch, teda jednotlivec – banka a banka – emitent, má „správca“ viac informácií o svojej situácii a teda aj výhodu presnejších informácií ako „pán“. Toto nerovné postavenie sa snaží upraviť aj banková regulácia.

2.2 Špecifickosť bánk

Zvláštne postavenie bánk ako právnických osôb „sui generis“ je daný už pri ich vzniku, vymedzením ich činností v rámci bankovej licencie. Banky hlavne prijímajú vklady od verejnosti a z týchto prostriedkov poskytujú úvery tretím osobám. Táto činnosť predstavuje ich základnú hospodársku funkciu, ktorá ich definuje. Okrem tejto základnej a pojmovej činnosti môžu banky vykonávať aj ďalšie, pokiaľ ich majú povolené v bankovej licencií²³ (viď. ďalej). Špecifickosť bánk súvisí s ich funkciami a to hlavne finančným sprostredkovaním, emisiou bezhotovostných peňazí, prevádzkovaním platobného styku.

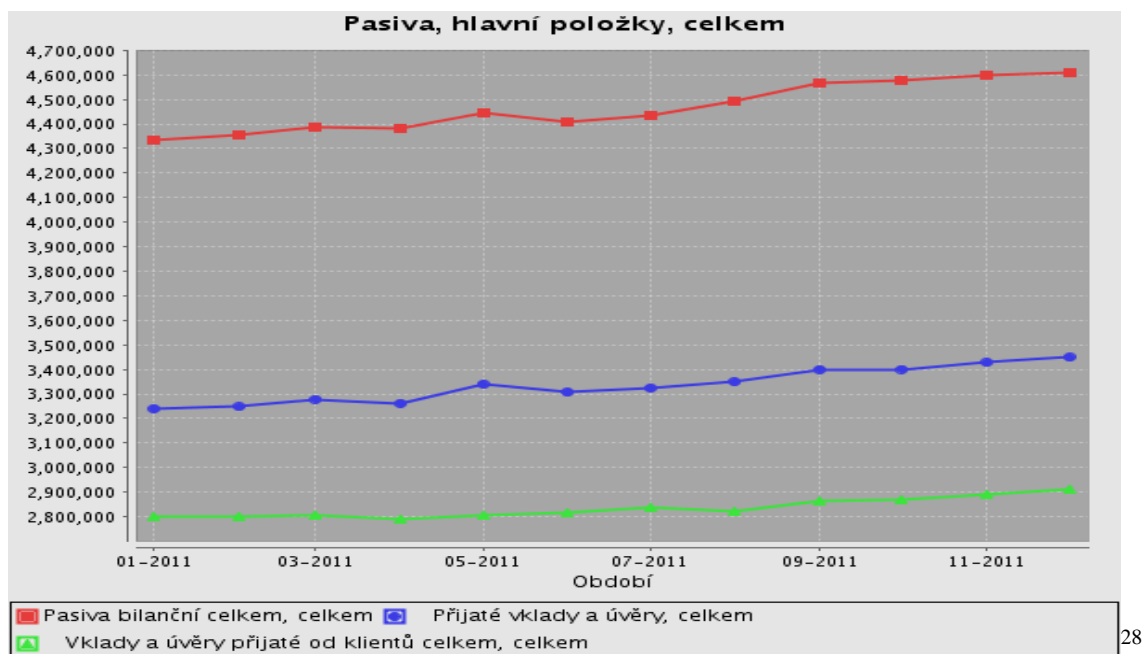
²¹ priemerná výška vkladov na obyvateľa v ČR činila v roku 2009 približne 103 100 Kč. Zdroj: CEE Households' Wealth And Debt Monitor. [Online] [Dátum: 12. marec 2011.] http://www.bankaustria.at/informationpdfs/Household-wealth-study_01-2010.pdf.

²² Voigt, S. 2009. Institucionální ekonomie. Praha : Alfa Nakladatelství a Liberální institut, 2009. ISBN 978-80-87197-13-4. str. 71

²³ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. § 1 odst. 3

2.2.1 Nakladanie s cudzími zdrojmi

Banky pri svojej činnosti nakladajú prevažne s cudzími finančnými zdrojmi, primárne získanými od verejnosti vo forme vkladov. Verejnosť predstavujú fyzické a právnické osoby, u ktorých sa predpokladá nutnosť právnej ochrany, a ktoré nie sú úverovými alebo finančnými inštitúciami.²⁴ Ako vidno na grafe č. 1, ktorý predstavuje vývoj súhrnu pasív²⁵ všetkých obchodných bánk v ČR za rok 2011, vklady a úvery prijaté bankami²⁶ (cudzíe zdroje/kapitál²⁷) predstavovali približne 75% pasív (zdrojov) bánk. Z toho vklady a úvery prijaté od verejnosti (klientov) tvorili takmer 86%, teda 64,5% z celkových pasív. Z tejto štruktúry pasív je zrejmé, že v prípade krachu banky by straty niesli hlavne subjekty, ktoré im zverili svoje peňažné prostriedky vo forme vkladov alebo úverov.

²⁴ Pihera, V., Smutný, A. a Sýkora, P. 2011. *Zákon o bankách. Komentář. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2011. 978-80-7400-389-9. str. 17

²⁵ Pasíva predstavujú všetok majetok z hľadiska zdrojov krytia; v rozvahe sa členia na vlastný kapitál a cudzie zdroje

²⁶ Vklady a úvery prijaté od centrálnych bánk, iných úverových inštitúcií a od klientov

²⁷ Okrem prijatých vkladov a úverov sem patria rezervy, emisie dlhopisov a podriadený dlh; zdroj : Ševčík, A. 2002. *Bankovníctví I. vyd. 1.* Brno : MU Brno, 2002. 80-2103019-4. str. 41

²⁸ Zdroj: ARAD systém časových řad. *Česká národní banka.* [Online] [Datum: 16. marec 2012.]

[http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_SESTAVY?p_strid=ABAB&p_sestuid=&p_lang=CS.](http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_SESTAVY?p_strid=ABAB&p_sestuid=&p_lang=CS)

2.2.2 Emisie bezhotovostných peňazí

Okrem hotovostných peňazí, ktorých emisia je zverená centrálnym bankám, tvoria hlavný prostriedok umožňujúci výmenu bezhotovostné peniaze. Ich emisia je zverená mimo centrálnej banky aj iným subjektom, hlavne obchodným bankám. K emisii bezhotovostných peňazí dochádza poskytovaním bezhotovostných úverov, ktoré banka poskytuje z vkladov na účtoch nebankových subjektov (za predpokladu, že nedôjde k hotovostnému výberu poskytnutého úveru, ale bude používaný na bezhotovostné platby). Množstvo emitovaných peňazí má makroekonomický význam (ovplyvňuje napríklad výšku inflácie) a preto banky ako „výrobcovia peňazí“ podliehajú prísnej regulácii.²⁹ Centrálna banka má k dispozícii hlavne nástroje ako pravidlá kapitálovej primeranosti, sadzby povinných minimálnych rezerv alebo tiež repo operácie na ovplyvňovanie likvidity bánk.

2.2.3 Zaistenie platobného styku

Banky zároveň rozhodujúcim podielom zabezpečujú platobný styk v ekonomike. Platobný styk nie je zatiaľ v žiadnom právnom predpise definovaný, no mal by zahŕňať uskutočňovanie všetkých platobných transakcií³⁰ a ich vysporiadanie.³¹ Platobný styk predstavuje vzťah medzi platcom a príjemcom platby, pri ktorom dochádza k uskutočneniu platby (prevodu peňažných prostriedkov) medzi platcom a príjemcom.³² Takýto platobný styk sa väčšinou uskutočňuje pomocou sprostredkovateľa platobného styku, ktorým je najčastejšie banka. Revenda prirovnáva platobný styk ku „krevnému obehu organizmu v podobe ekonomiky“.³³ A tak ako porucha krvného obehu u organizmu tak aj porucha platobného styku u ekonomiky môže mať „životne“ dôležité následky.

²⁹ Revenda, Z. 2001. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1. str. 460

³⁰ vloženie peňažných prostriedkov na platobný účet, výber peňažných prostriedkov z platobného účtu alebo prevod peňažných prostriedkov; zdroj: Zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku. § 2 odst. 1 písm. a

³¹ Pihera, V., Smutný, A. a Sýkora, P. 2011. *Zákon o bankách. Komentář. I. vydání*. Praha : C. H. Beck, 2011. 978-80-7400-389-9. str. 21

³² Polouček, S. a kol. 2006. *Bankovníctví*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-462-7. str.141

³³ Revenda, Z. 2001. *Centrální bankovníctví*. 2. rozšířené vydání. Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1. str. 460

2.3 Ekonomická (finančná) nestabilita

Ďalším, no nemenej významným dôvodom je ochrana pred negatívnymi vplyvom rizikového podnikania bánk, ktoré môže vyvolať ekonomickú nestabilitu a následnú recesiu. Ako som spomenul, banky sú významným sprostredkovateľom redistribúcie finančných zdrojov. Na to aby tento kolobeh fungoval je potrebná dôvera vkladateľov (že dostanú svoje vklady späť), tiež dôvera bánk voči osobám, ktoré si následne tieto prostriedky požičiavajú.³⁴ V prípade, že dôjde k strate alebo oslabeniu tejto dôvery v dôsledku insolventie alebo hroziacej insolventie, množstvo finančných zdrojov, ktoré bude k dispozícii v kolobehu sa zníži (vkladatelia nebudú ochotní poskytovať peniaze bankám, prípadne spravia „run na banky“³⁵). Banky následne nebudú mať voľné finančné prostriedky na to aby ich mohli ďalej požičiavať alebo z obavy o návratnosť pôžičky obmedzia alebo zastavia požičiavanie. V dôsledku toho sa zníži dostupnosť financií na trhu, čo následne môže viesť k recesii a kríze.

2.4 Ciele regulácie

Ciele regulácie bánk súvisia s ich dôvodmi. Obyčajne pre každý dôvod regulácie existuje aj cieľ, ktorý predstavuje želaný stav. Vo všeobecnosti môžeme rozdeliť ciele na dve podskupiny, a to na makroekonomické a mikroekonomické. Z mikroekonomického pohľadu majú nástroje bankovej regulácie a dohľadu za cieľ hlavne ochranu jednotlivca, zmiernenie informačnej asymetrie a zníženie nákladov agentúry, ktoré by mali byť z väčšiny presunuté na regulátora a inštitúciu vykonávajúcu dohľad, teda ČNB.³⁶ Z makroekonomického pohľadu je hlavným cieľom regulácie bánk stabilita ekonomického systému, z dôvodu významného postavenia bánk účastných na tomto systéme. Starostlivosť o stabilitu finančného systému je v zákone uvedená ako jeden z hlavných cieľov ČNB.³⁷ „ČNB definuje finančnú stabilitu ako situáciu kedy finančný systém plní svoje funkcie bez závažných porúch a nežiaducich dôsledkov pre súčasný i budúci vývoj

³⁴ požičiavanie nielen formou priamej pôžičky ale aj investovaním pomocou nástrojov finančného trhu

³⁵ „hromadné vyberanie vkladov veriteľmi, ktorí sa obávajú budúcej insolventie banky“

³⁶ Kobloucký, P. 2008. Regulace finančního a kapitálového trhu v České republice a Evropské unii. Praha : PF UK, 2008. str. 7

³⁷ Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, § 2 odst.2 písm. d.

ekonomiky ako celku a zároveň vykazuje vysokú mieru odolnosti voči šokom.³⁸ Ciele bankovej regulácie však treba vnímať komplexne pretože sa vzájomne prelínajú a ovplyvňujú.

3. Nástroje bankovej regulácie v ČR

Nástroje bankovej regulácie predstavujú jednotlivé podmienky a pravidlá ohľadne podnikania bánk, ktoré musia banky dodržiavať. V Českej republike je právnym základom pre reguláciu bánk zákon č. 21/1992 Sb., o bankách a ďalej potom vyhlášky a opatrenia ČNB. Tieto nástroje predstavujú konkrétne pravidlá pre činnosť bánk (tiež vznik a zánik bánk), na ktoré sa ČNB pri výkone dohľadu zameriava. Nástroje bankovej regulácie môžeme rozlišovať na priame (napr. kapitálová primeranosť, pravidlá likvidity) alebo nepriame (napr. stanovenie výšky úrokových sadzieb – lombardná, repo, diskontná).³⁹ Podľa X. Reixasa a J.C. Rocheta môžeme nástroje regulácie rozdeliť do šiestich skupín⁴⁰:

- úrokové stropy na depozitá
- obmedzenia na bankové licencie a fúzie
- obmedzenia na portfólio
- poistenie depozít
- požiadavky na kapitál
- monitorovanie

Revenda rozdeľuje nástroje bankovej regulácie do štyroch skupín.⁴¹ Prvá skupina nástrojov predstavuje „podmienky vstupu do bankovníctva“ a je reprezentovaná nástrojom bankovej licencie. Banková licencia predstavuje základnú náležitosť pre vznik banky alebo pobočky zahraničnej banky.⁴² Predpokladom udelenia licencie je splnenie podmienok

³⁸ Finanční stabilita. Česká národní banka. [Online] [Dátum: 28. máj 2012.]

http://www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/.

³⁹ Polouček, S. a kol. 2006. Bankovníctví. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-462-7, str. 446

⁴⁰ Freixas, X. and Rochet, J. C. 1998. Microeconomics of Banking. Cambridge, MA, London, England : MIT Press, 1998, str. 259

⁴¹ Revenda, Z. 2001. Centrální bankovníctví. 2. rozšířené vydání. Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1, str. 122

⁴² Bakeš, M., Karfíková, M., Kotáb, P., Marková H, a kol. 2009. Finanční právo. 5. upravené vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-801-6, str.477

právnickou osobou žiadajúcou o povolenie podnikat' ako banka. Tieto základné podmienky sa označujú ako „kritériá autorizácie“ a sú upravené v zákone č. 21/1992 Sb., o bankách, v časti druhej, §4, odst. 5.

Druhou skupinou nástrojov sú „základné povinnosti bánk“ pri podnikaní. Tiež bývajú označované ako „pravidlá a obmedzenia pre organizáciu a činnosť bánk“.⁴³ Medzi tieto základné povinnosti patrí predovšetkým:

- ukazovateľ kapitálovej primeranosti
- pravidlá likvidity
- úverová angažovanosť
- tvorba povinných minimálnych rezerv
- povinnosť bánk poskytovať inštitúciám regulácie a dohľadu požadované informácie
- ochrana pred nelegálnymi praktikami vykonávanými bankami alebo ich prostredníctvom (pranie špinavých peňazí a zneužitie dôverných informácií)
- povinnosť mlčanlivosti
- prípadne ďalšie stanovené podľa zákona

Tretou skupinou nástrojov je „povinné poistenie vkladov v bankách“. V ČR je reprezentované Fondom poistenia vkladov. Pozitívna úprava poistenia pohľadávok z vkladov je v časti 13, zákona o bankách. Podstatou tohto nástroja je garancia vyplatenia pohľadávok z vkladov do určitej výšky v prípade insolvenencie alebo krachu banky. Týmto nástrojom sa výrazne zvyšuje dôvera verejnosti v bankový sektor a ich motivácia ukladať si voľné finančné prostriedky vo forme vkladov do bánk.

Štvrtú skupinu tvoria „úvery veriteľa poslednej inštancie“, teda úvery alebo iná pomoc poskytnutá ohrozeným bankám.⁴⁴ Tieto úvery obyčajne poskytuje centrálna banka. V prípade, že majú banky problémy s likviditou, poskytuje centrálna banka „núdzový“ úver k preklenutiu nedostatku voľných finančných zdrojov. Podstatou tohto nástroja je aby úpadok jednej banky (môže byť aj „zdravá“ no momentálne nedostatočne likvidná)

⁴³ Tamtiež, str. 480

⁴⁴ Revenda, Z. 2001. Centrální bankovníctví. 2. rozšířené vydání. Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1, str. 122

nespôsobil reťazový úpadok iných bánk (systémové riziko).⁴⁵ Podmienky poskytnutia takéhoto úveru sú § 29 zákona č. 6/1993, o České národní bance.

Uvedené nástroje bankovej regulácie sa všeobecne využívajú v krajinách s trhovým hospodárstvom.⁴⁶ Konkrétny obsah pravidiel a podmienok pre podnikanie bánk sa však môže v jednotlivých krajinách líšiť. Nástroje uvedené v prvej a druhej skupine predstavujú bankovú reguláciu v užšom zmysle. Problémy, ktoré súvisia s bankovou reguláciou alebo pri nej vznikajú sa nemusia objavovať pri každom nástroji a niekedy sa ani neprejavia, ale ich riziko je väčšinou stále prítomné.

3.1 Banková licencia

Prvým z nástrojov, pri ktorom pozorujeme určité negatíva je banková licencia. Je druhom oprávnenia, zjednodušene predstavuje „rodný list“ banky, čo znamená, že spoločnosť začne existovať ako banka a môže vykonávať činnosti spojené s jej existenciou, tak ako sú uvedené v zákone. Týmito činnosťami, okrem dvoch hlavných, ktorými sú prijímanie vkladov a poskytovanie úverov, môžu byť aj ďalšie, vedľajšie bankové činnosti (napr. poskytovanie záruk, platobný styk a zúčtovanie, otváranie akreditívov, obstarávanie inkasa, zmenárenská činnosť a ďalšie). Banky môžu vykonávať len tie činnosti, ktoré majú povolené v licencií.⁴⁷ Udeľovanie bankovej licencie môžeme tiež označiť ako predbežnú formu regulácie bánk. Jedná sa o zvláštny druh správneho konania, zahajovaného na návrh, ktorý je upravený v Zákone o bankách (subsidiárne sa použije zákon č. 500/2004 Sb., správni rád). Po posúdení žiadosti, regulátor rozhodne o udelení alebo neudelení bankovej licencie. Banková licencia predstavuje správny akt (verejnoprávne povolenie) udeľovaný *ad personam* formou rozhodnutia v správnom konaní.⁴⁸ V ČR je udelenie bankovej licencie zverené ČNB.⁴⁹

⁴⁵ Revenda, Z., Mandel, M., Kodera, J., Musílek, P., Dvořák, P., Brada, J. 2005. Peněžní ekonomie a bankovníctví. 4. vydání. Praha : Management Press, 2005. ISBN 80-7261-132-1, str. 379

⁴⁶ v niektorých krajinách, ako napr. Austrália, veriteľ poslednej inštancie nepôsobí

⁴⁷ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. § 1 odst. 4

⁴⁸ Pihera, V., Smutný, A. a Sýkora, P. 2011. *Zákon o bankách. Komentář. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2011. 978-80-7400-389-9. str. 47

⁴⁹ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. § 4 odst. 2

Rovnako ako banky zriadené podľa zákona, môžu pôsobiť v ČR aj pobočky zahraničných bánk, ktoré ale musia získať licenciu od ČNB.⁵⁰ Najnovšie už zahraničné banky, ktoré sídlia v členskej krajine EÚ („domovský štát“) nemusia žiadať o licenciu pre svoje pobočky na území inej členskej krajiny EÚ („hostiteľský štát“), kde budú pôsobiť, v prípade, že majú licenciu pre rovnaké činnosti z domovského štátu.⁵¹ Tento spôsob pôsobenia bánk sa označuje ako „princíp jednotnej licencie“. Dohľad nad pobočkou podnikajúcou na základe jednotnej licencie vykonáva orgán dohľadu domovského štátu. Orgán dohľadu hostiteľského štátu vykonáva dohľad len nad likviditou danej pobočky.⁵²

3.1.1 Podmienky udelenia licencie

Podmienky pre udelenie bankovej licencie sa nazývajú tiež „vstupné podmienky do bankovníctva“ alebo „podmienky autorizácie“. Predstavujú nevyhnutné náležitosti, ktoré musí banka spĺňať než jej bude udelená licencia. Môžeme ich rozdeliť na podmienky týkajúce sa:⁵³

- *predloženia žiadosti príslušnej inštitúcii* – predkladá sa ČNB, ktorá vyhláškou stanoví jej náležitosti; k žiadosti musí byť priložený návrh stanov
- *právnej formy* – banka musí byť založená ako akciová spoločnosť
- *minimálnej výšky základného kapitálu* – min. 500 mil. Kč (peňažité vklady musia tvoriť tiež min. 500 mil. Kč); musí byť splatený v plnej výške
- *kvalifikačnej a morálnej spôsobilosti osôb navrhovaných do vedenia banky* - dôveryhodnosť, odborná spôsobilosť a skúsenosť osôb navrhovaných v banke na výkonné riadiace funkcie
- *programu činnosti na najbližšie obdobie* – banka musí mať obchodný plán vychádzajúci z navrhovanej stratégie podložený reálnym kalkuláciami
- *technického, technologického a bezpečnostného zabezpečenia činnosti*
- *kontrolného a účtovného vnútrobankového systému*

⁵⁰ Tamtiež. § 4 odst. 6

⁵¹ Tamtiež. § 5c odst. 1

⁵² Tamtiež. § 5j odst. 1

⁵³ Revenda, Z. 2001. Centrální bankovníctví. 2. rozšířené vydání. Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1. str. 473.

- *prípadného súhlasu inštitúcie regulácie a dohľadu domovskej krajiny*

3.1.2 Pozitíva a negatíva bankovej licencie

Nespornou výhodou pôsobenia bánk len na základe bankovej licencie je možnosť centrálnych bánk alebo iných regulátorov skontrolovať podmienky podnikania v bankovníctve už pred ich „vpustením na trh“ (vznikom banky). Takýmto spôsobom je možné vyhnúť sa už na začiatku prípadným negatívnym dôsledkom, ktoré by mohli neskôr nastať. Regulátor sa tiež pri preskúvaní priehľadnosti a nezávadnosti základného kapitálu a ďalších finančných zdrojov banky snaží zabrániť vstupu subjektov, ktoré by sa mohli pokúšať o legalizáciu výnosov z trestnej činnosti.

3.1.2.1 Oligopolné postavenie bánk a „too big to fail“

Negatívom, ktoré vzniká v dôsledku licenčného systému je oligopolné postavenie bánk. Podmienky vstupu na bankový trh a získanie licencie sú veľmi náročné. Podnikanie bánk je výrazne ziskový sektor⁵⁴ a banky ako jeho súčasť tiež nemajú záujem aby im ďalší hráč ubral z ich trhového podielu. Na vydanie bankovej licencie nie je právny nárok.⁵⁵ Preto aj napriek splneniu podmienok pre vstup na trh⁵⁶ je získanie licencie závislé na nešpecifikovanom uvážení regulátora. Dôsledkom toho je prostredie, v ktorom si banky vôbec alebo len slabo konkurujú, a v horšom prípade sa vzájomne v tichosti dohodnú (kartelové dohody).

Ďalším dôsledkom vyplývajúcim z menšieho počtu bánk na trhu je ich vysoký trhový podiel. Čím menej bánk pôsobí na trhu tým väčšie jednotlivé banky môžu byť. Samotná veľkosť banky nemusí byť problémom, tým je skôr morálny hazard konkrétnych bankárov ku ktorému zvädza. Tí si uvedomujú, že pre ich veľkosť ich štát alebo centrálna

⁵⁴ čistý zisk bankového sektoru bol v roku 2009 približne 60 mld. Kč, v roku 2010 cez 55 mld. Kč, a v roku 2011 takmer 54 mld. Kč; zdroj: Bankovní sektor loni vykázal čistý zisk 55,7 miliardy Kč. *Česká národní banka*. [Online] [Dátum: 15. marec 2012.]

http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2011/20110331_bankovni_sektor.html; Zisk bank kvůli Řecku nepatrně klesl na 53,5 miliardy korun. *Týden*. [Online] [Dátum: 30. máj 2012.] http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/zisk-bank-kvuli-recku-nepatrne-klesl-na-53-5-miliardy-koron_229440.html.

⁵⁵ Bakeš, M., Karfíková, M., Kotáb, P., Marková H, a kol. 2009. Finanční právo. 5. upravené vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-801-6, str.478

⁵⁶Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, § 4

banka nemôže nechať skrachovať. Na vyjadrenie tohto princípu sa používa označenie „too big to fail“ (angl. príliš veľký než aby padol), ktorý vyjadruje to, že niektoré banky sú tak veľké a systémovo dôležité, že ich bankrot by výrazne ohrozil alebo poškodil hospodárstvo. Preto takýmto bankám býva poskytnutá pomoc (formou úverov veriteľa poslednej inštalácie – vid'. vyššie) a to aj v prípade, že iné banky (menšie) by ju nedostali.

Riešením tohto problému môže byť legislatíva, ktorá by obmedzila vytváranie veľkých bánk, formou stanovenia určitého limitu hodnoty pasív (alebo vkladov od verejnosti) pre jednotlivé banky. Iným riešením môže byť určitá forma dane pre príliš veľké banky, ktorá by sa použila v prípade, že budú potrebovať pomoc. Nad podobnou formou riešenia uvažuje aj Komisia pre bankový dohľad (BCBS) v návrhu pravidiel Basel III⁵⁷. Zatiaľ ešte nejde o konkrétne pravidlá alebo odporúčenia, ale skôr upozornenie, že si Komisia uvedomuje existenciu systémovo významných bánk a bude vyvíjať a analyzovať spôsoby na riešenie tohto problému, vrátane vypracovania postupu v prípade ich bankrotu. Táto úprava sa má týkať „systémovo významných finančných inštitúcií“, tzv. SIFI (z angl. Systemically Important Financial Institutions).⁵⁸ Banky, ktoré budú označené za „SIFI“ budú možno musieť držať ďalší kapitál ako určitý „kapitálový vankúš“ na obmedzenie rizika ich pádu (ale tiež pre prípad ukončenia ich činnosti).⁵⁹ Tento kapitál by mohli banky vytvárať nad rámec bežných požiadavkou pre kapitálovú primeranosť (bližšie v kap. o kapitálovej primeranosti). Výška v akej by mal byť tento kapitálový vankúš a ani druhy pasív, ktoré by ho mali tvoriť ešte nie sú určené. Kritériami na zaradenie banky medzi „SIFI“ má byť veľkosť, nahraditeľnosť a previazanosť finančných inštitúcií.⁶⁰ To znamená, že výsledkom tejto úpravy má byť nielen riešenie problému „too big to fail“ ale tiež problému, ktorý súvisí so vzájomnou cezhraničnou previazanosťou systémovo dôležitých bánk. Keďže sa zatiaľ jedná o určitý koncept vo fáze prípravy, kde konkrétne pravidlá nie

⁵⁷ Basel III predstavuje nový súbor pravidiel a doporučení regulácie bánk, ktorý má byť zavedený do právneho poriadku členských štátov EÚ v priebehu roku 2012, s účinnosťou od 1. 1. 2013

⁵⁸ Basel Committee on Banking Supervision. *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. [Online] [Dátum: 25. máj 2012.] <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.

⁵⁹ Basel III může pozitivně ovlivnit řízení bank. *Bankovníctví*. [Online] [Dátum: 25. máj 2012.] <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-50251200-basel-iii-muze-pozitivne-ovlivnit-rizeni-bank>.

⁶⁰ Změny bankovní regulatoriky a dopad na banky působící v ČR. *Česká Bankovní Asociace*. [Online] [Dátum: 15. marec 2012.] http://www.czech-ba.cz/data/articles/down_15663.pdf.

sú ešte určené, bude dôležité ako bude vyzerat' finálna úprava tohto návrhu. Vzhľadom na význam nebezpečenstva pádu systémovo dôležitých bánk, by sa tieto pravidlá mali vypracovať v dohľadnej dobe.

3.1.2.2 Pokles sprostredkovania

Subjekty, ktoré nemajú bankovú licenciu (z dôvodu, že ju nedostali alebo ani nežiadali, pretože by nespĺnili podmienky) sa môžu pokúsiť o vyhnutie sa povinnosti získať licenciu a tým pádom podliehaniu prísnej regulácii, a začať podnikat' v „obchodovaní s peniazmi“ inou formou. Tento negatívny dopad sa nazýva „proces poklesu sprostredkovania“. Tieto „nebankové“ subjekty veľmi často ponúkajú produkty a služby podobné tým bankovým (napr. platobné a úverové karty), no keďže nemusia podliehať takej regulácii ako banky (napr. povinné minimálne rezervy) získavajú oproti klasickým bankám určitú výhodu.⁶¹ Výsledným problémom poklesu sprostredkovania je ale hlavne nízka alebo žiadna možnosť regulátora (centrálnej banky) ovplyvňovať ich podnikanie v takom rozsahu ako u bánk. A v dôsledku toho, že tiež narábajú z cudzími zdrojmi by ich problémy mohli mať podobné negatívne dopady ako v prípade bánk.

Ako riešenie tohto problému sa ponúka zavedenie alebo sprísnenie pravidiel pre nebankové subjekty, čo ale niektorí označujú ako problematické pretože by to len opäť viedlo k ďalšiemu obchádzaniu regulácie vznikom podobných subjektov, ktoré by jej nepodliehali. Inou možnosťou je zmiernenie existujúcich podmienok pre vstup do bankovníctva, čo by umožnilo regulátorovi dostať pod väčšiu kontrolu tieto subjekty (za predpokladu, že získajú bankovú licenciu). Na druhú stranu by to ale umožnilo získať licenciu subjektom, ktoré by mohli neskôr spôsobiť finančnú nestabilitu (v prípade insolvenencie, zlého vedenia apod.).

3.2 Poistenie pohľadávok z vkladov

Ďalším nástrojom, pri ktorom sa prejavujú určité negatíva je poistenie pohľadávok z vkladov. Toto poistenie má predovšetkým prispievať ku zachovaniu dôvery v bankový systém. Funguje tiež ako istá motivácia pre vkladateľov aby uložili svoje voľné finančné

⁶¹ Revenda, Z. 2001. *Centrální bankovníctví. 2. rozšířené vydání*. Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1. str. 409

prostriedky do bánk a tým umožnili ich ďalšiu redistribúciu. Podstatou poistenia vkladov je, že v prípade insolvenencie banky, vyplatí zodpovedný orgán vkladateľom ich prostriedky uložené v banke. Týmto orgánom je v ČR „Fond pojištění vkladů“, ktorý bol zriadený ako právnická osoba zákonom č.21/1992 Sb., o bankách. Poistené sú všetky pohľadávky z vkladov vrátane úrokov, ktoré sú evidované ako kreditné zostatky v českej alebo cudzej mene a to na účtoch alebo vkladných knižkách, listoch, certifikátoch či podobných dokumentoch.⁶²

Fond získava prostriedky na výplatu hlavne od bánk vo forme poistenia ale tiež následným investovaním týchto prostriedkov. Účasť na systéme poistenia pohľadávok z vkladov je povinná pre všetky banky a sporiteľne, prípadne družstevné záložne. Príspevok bánk do Fondu predstavuje 0,04% z priemerného objemu poistených pohľadávok z vkladov za príslušný kalendárny štvrt'rok.⁶³ Náhrada všetkých vkladov oprávnenej osoby u jednej banky sa poskytuje v plnej výške až do ekvivalentu sumy 100 000 EUR.

3.2.1 Problém morálneho hazardu

Napriek tomu, že poistenie pohľadávok z vkladov má za cieľ ochranu vkladov od verejnosti, vznikajú pri jej uplatňovaní aj negatíva. Tie väčšinou súvisia s problémom správca a pána (bližšie o tomto vzťahu v kapitole 2.1). Jedným z negatívov súvisiacich s poistením vkladov je problém morálneho hazardu (*moral hazard*). Morálny hazard podľa ekonomickej teórie predstavuje „sklon podstupovať neprimerané riziko pretože náklady v prípade straty nenesie strana, ktorá riziko podstupuje“. Správca – banka si je vedomá toho, že vklady verejnosti sú chránené a preto si dovoľí ísť do rizikovejších operácií. Na druhú stranu tiež pán – vkladateľ si je vedomý a spolieha sa na to, že aj v prípade ak banka bude hospodáriť zle a dostane sa do insolvenencie, on sa k svojmu vkladu dostane, tým pádom je menej opatrný a obozretný pri výbere banky, ale aj pri priebežnej kontrole. Tento problém sa dá samozrejme vyriešiť zrušením alebo výrazným obmedzením poistenia vkladov, čo by zvýšilo opatrnosť a rozvahu („diligence“) vkladateľov. Na druhú stranu by to pravdepodobne v dôsledku zníženej dôvery v banky prinieslo zníženie ochoty verejnosti ukladať svoje finančné prostriedky do bánk a tým uľahčiť prerozdeľovanie prostriedkov

⁶² Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. § 41c odst. 1

⁶³ Tamtiež, § 41c odst. 6

cez banky (následne finančné trhy). Aj z tohto dôvodu predstavuje existencia morálneho hazardu určitú negatívnu externalitu, ktorá je, z dôvodu nastavenia poistenia pohľadávok z vkladov, nevyhnutná.

3.2.2 Riziko obráteného - nepriaznivého výberu

Ďalším prípadným negatívom súvisiacim s problémom pána – správcu je riziko nepriaznivého – obráteného výberu (*adverse selection*).⁶⁴ Ohľadom poistenia pohľadávok z vkladov sa nepriaznivý výber môže prejavovať napríklad vo vyššom záujme o poistnú ochranu zo strany rizikovejších bánk. V prípade vkladateľov sa prejavuje napríklad v motivácii uložiť si prostriedky do banky len podľa výšky poskytovaného úroku, čo sa môže ukázať ako nepriaznivý výber (neodráža schopnosť banky dostať svojim záväzkom). Tento problém môže byť riešený podobne ako v prípade morálneho hazardu zrušením alebo obmedzením poistenia z vkladov, no dôsledky by v súčasnosti mohli mať ešte negatívnejší dopad ako samotné negatívum.

3.3 Ďalšie nástroje bankovej regulácie

3.3.1 Pravidlá likvidity (povinné minimálne rezervy)

Aj pri pravidlách likvidity môžeme pozorovať určité nedostatky, ktoré môžu viesť k problémom. Likvidita vo všeobecnosti predstavuje schopnosť splniť svoje záväzky v dobe ich splatnosti a vyjadruje tak skôr základnú zásadu podnikateľskej činnosti.⁶⁵ Primeranosť likvidity z hľadiska bankovej regulácie a jej výpočet má ale zložitejšiu štruktúru. Základným dôvodom je pripravenosť banky včas vyplatiť svojim veriteľom – vkladateľom ich pohľadávky a z toho vyplývajúca nutnosť banky uchovávať si určité množstvo „likvidných“ finančných prostriedkov. Kritériom likvidity je doba splatnosti aktív banky, čím kratšia je tým likvidnejšie sú pohľadávka banky. V prípade, že by banka nebola schopná uspokojiť požiadavky na vyplatenie vkladov (aj iných záväzkov) viedlo by

⁶⁴ na zhodnotenie vhodnosti jednania správcu použije pán zástupné ukazovateľ; ak týmto ukazovateľom „pán“ prisúdi väčšiu dôležitosť a tá sa ukáže ako nepriaznivá; zdroj: Voigt, S. 2009. Inštitucionálna ekonomia. Praha : Alfa Nakladateľstvo a Liberálny inštitút, 2009. ISBN 978-80-87197-13-4. str. 71

⁶⁵ Revenda, Z. 2001. Centrálny bankovníctví. 2. rozšírené vydanie. Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1.

to k nedôvere k danej banke a v rámci paniky („run na banku“) ešte k väčšiemu prehĺbeniu existujúceho stavu.

Jednou z povinností bánk a zahraničných pobočiek bánk, ktoré nevyužívajú jednotnú licenciu, je trvalo udržiavať svoju platobnú schopnosť.⁶⁶ Podľa nej je banka povinná udržiavať minimálnu výšku likvidných prostriedkov vo vzťahu k aktívam alebo pasívam, no jej konkrétnu výšku priamo nestanovuje. Podmienky, ktoré sa týkajú likvidity čiastočne stanovuje opatrenie ČNB vyhlásené v časti 156/2001 Sb., ktoré upravuje výšku povinných minimálnych rezerv (ďalej „PMR“). V opatrení ČNB je určená výška povinných minimálnych rezerv bánk, ktorá predstavuje 2% zo záväzkov voči všetkým osobám, ktorých splatnosť neprevyšuje 2 roky. Tieto prostriedky sú až do výšky limitu úročené dvojtýždennou reposadzbou ČNB.⁶⁷ Povinné minimálne rezervy sú považované za likvidné prostriedky, ktoré sú uložené na účte banky u ČNB. ČNB teda neurčuje v akej výške má banka držať likvidné prostriedky ani konkrétne ukazovatele k zaisteniu likvidity, ale len výšku PMR ako jeden z likvidných prostriedkov. Je tu ponechaný priestor na určitú samoreguláciu, čo však nezabavuje banku povinnosti vytvoriť si systém a postupy na riadenie likvidity. Táto povinnosť vyplýva z právnych predpisov vzťahujúcich sa na obozretné podnikanie bánk.⁶⁸

Okrem tohto dôvodu sa pravidlá likvidity/povinné minimálne rezervy často uvádzajú aj ako nástroj menovej politiky. ČNB takýmto spôsobom „sterilizuje“ bankám určité množstvo prostriedkov, ktoré následne nemôžu ďalej požičovať. Regulátor môže takto ovplyvňovať množstvo peňazí (bezhotovostných) na trhu (viď. kapitola 2.2.2 o emisii bezhotovostných peňazí).

Problémom vyplývajúcim z prístupu kedy si banka má sama vytvoriť z väčšej časti systém na správu likvidity je možný konflikt záujmov. Motiváciou banky je pochopiteľne vytvárať, čo najväčší zisk. Udržiavanie likvidných aktív, čo znamená pohľadávok s krátkou dobou splatnosti (alebo bez splatnosti) znižuje banke možný výnos, ktorý by mohla za ne

⁶⁶ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. §14 odst. 1 písm. a

⁶⁷ Česká národní banka. *Měnově-politické nástroje*. [Online] [Dátum: 15. marec 2012.] http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/mp_nastroje/.

⁶⁸ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

dostať v prípade, že by ich splatnosť bola dlhodobá. Ako negatívny dôsledok môže nastať situácia kedy banka z prílišnej opatrnosti udržiavať dostatok likvidných prostriedkov nebude mať dost' výnosných (nelikvidných) aktív a dostane sa do straty alebo bude udržiavať síce aktíva s krátkodobou splatnosťou (likvidné) ale na druhej strane viac rizikové.

3.3.1.1 *Basel III a štandardy likvidity*

Nové pravidlá Basel III (bližšie o Basel III v kap. 5.2) riešia mimo iné aj problémy súvisiace s likviditou bánk. V súčasnosti prebieha monitorovania a sledovanie nových ukazovateľov likvidity a ich zavedenie sa očakáva od roku 2015 resp. 2018. Mali by byť zavedené dva nové ukazovatele likvidity, ktoré majú obmedziť riziko likvidity v prípade stresového vývoja na trhoch a zároveň viesť k lepšiemu ohodnocovaniu rizika likvidity. Prvým z nich má byť „ukazovateľ krytia likviditou“ (LCR – Liquidity Coverage Ratio). Tento ukazovateľ sleduje likviditu v krátkodobom horizonte.⁶⁹ Jeho podstatou je, aby objem vysoko likvidných rozvahových aktív prevyšoval odhadovaný čistý kapitálový odliv za 30 dní. Ukazovateľ LCR sa má počítať podľa nasledujúceho vzorca:

$$\text{LCR} = \frac{\text{Hodnota vysoko likvidných rozvahových aktív}}{\text{čistý kapitálový odliv za 30 dní}} \geq 100\%$$

Vysoko likvidné rozvahové aktíva predstavujú hlavne rezervy u centrálnej banky, hotovosť, vládne dlhopisy, ktoré sú zaradené do tzv. Level 1 a Level 2, ktoré môžu zahrňovať dlhopisy vládnych agentúr, korporátne dlhopisy s ratingom minimálne AA- a ďalšie. Tento zoznam aktív nemusí byť ešte konečný a jeho finálna podoba sa do doby účinnosti nových pravidiel môže ešte zmeniť. Odhadovaný čistý kapitál sa vypočíta ako hodnota pasív, ktoré budú splatné počas nasledujúcich 30 dní. Táto hodnota sa nezapočítava v plnej výške, ale ako určité percento podľa druhu pasív (napríklad dlhodobé vklady sa započítavajú len do výšky 5 – 10% ich hodnoty). Tento nový ukazovateľ má predovšetkým posilniť schopnosť banky odolať prípadnému „run-u“.

⁶⁹ Basel Committee on Banking Supervision. *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. [Online] [Dátum: 25. máj 2012.] <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.

⁷⁰ Zdroj: Tamtiež. Vlastné grafické spracovanie

Druhým ukazovateľom likvidity, ktorý zavádza „Basel III“ je ukazovateľ „čistého stabilného financovania“ (NSFR – Net Stable Funding Ratio). Vyjadruje pomer medzi dostupnými stabilnými zdrojmi a vyžadovanými stabilnými zdrojmi, ktorý má byť minimálne 100%. Toto nové pravidlo sleduje likviditu v dlhodobom horizonte (1 rok) a vypočítava sa podľa nasledujúceho vzorca:

$$\text{NSFR} = \frac{\text{Dostupné vlastné a cudzie zdroje financovania}}{\text{Vyžadované zdroje financovania}} \geq 100\%$$

„Dostupné vlastné a cudzie zdroje financovania“ zahŕňajú položky z pasív banky a to vlastný kapitál, krátkodobé a dlhodobé záväzky.⁷² Tieto položky sa započítavajú ako určitý percentuálny podiel ich hodnoty, napríklad vlastný kapitál a záväzky so splatnosťou nad 1 rok sa počítajú vo výške 100% ich hodnoty, krátkodobé záväzky vo výške 0 – 90%.⁷³ „Vyžadované zdroje financovania“ zahŕňajú určité aktíva vynásobené percentuálnym faktorom vyjadrujúcim ich likviditu. Čím je likvidita aktíva vyššia tým je percentuálny faktor nižší (hotovosť má váhu 0% zatiaľ čo niektoré typy akcií majú 100% váhu).

Ukazovateľ NSFR má za účel presnejšie vyjadrenie likvidity s ohľadom na možný časový nesúlad medzi vybranými položkami na strane pasív a aktív. S ohľadom na vyššie spomenutý problém⁷⁴ si nemyslím, že táto úprava bude viesť k významnej eliminácii tohto negatíva, skôr naopak môže motivovať banky k ďalšiemu obmedzovaniu tvorby a držania aktív s dlhodobou splatnosťou (úvery a pod.) a tým pádom nižším výnosom pre banku a zhoršeniu jej hospodárskeho výsledku. Tiež môže predstavovať problém pre banky, ktoré sú financované hlavne krátkodobými zdrojmi (bežné účty, netermínované vklady, dlhopisy s krátkodobou splatnosťou) a budú mať následne zvýšené náklady na prevádzku dlhodobých zdrojov financovania (napríklad vyššie úroky pri terminovaných vkladoch). Do doby než začne platiť nová úprava ukazovateľov likvidity ostáva ešte doba na sledovanie a vyhodnocovanie možných dopadov (aj negatívnych) a veľa bude tiež závisieť od štruktúry jednotlivých aktív a pasív každej z bánk.

⁷¹ Zdroj: Tamtiež. Vlastné grafické spracovanie

⁷² Tamtiež

⁷³ Tamtiež

⁷⁴ držanie likvidných ale málo výnosných aktív alebo naopak rizikových

3.3.2 Pravidlá úverovej angažovanosti

Ďalším nástrojom sú pravidlá úverovej angažovanosti, ktoré sú konkretizáciou základnej povinnosti bánk jednať obozretne⁷⁵. Zjednodušene predstavujú tieto pravidlá pre banku určitý limit, koľko môže požiť jednému subjektu. Dôvodom týchto obmedzení je aby prípadná insolvenca (alebo iná neschopnosť platiť svoje záväzky) jedného dlžníka neznamenala pre banku kolaps, z dôvodu príliš veľkého objemu pohľadávok voči tomuto dlžníkovi. Pravidlá sa netýkajú len úverov, ale aj iných pohľadávok bánk a tiež ich podrozvahových položiek. Právnym základom pre pravidlá úverovej angažovanosti je § 13 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách a podrobná právna úprava sa podobne ako pravidlá kapitálovej primeranosti (viac v kap. 4) nachádza vo vyhláške ČNB č. 123/2007 Sb.⁷⁶. Tieto pravidlá určujú maximálne prípustné pomery pohľadávok a mimobilančných (podrozvahových) položiek bánk voči jednej osobe, jednej ekonomicky spätéj skupine osôb a voči všetkým najvýznamnejším klientom dohromady vzhľadom ku kapitálu banky (tak ako je definovaný v pravidlách kapitálovej primeranosti).⁷⁷ ČNB vykonáva dohľad týkajúci sa týchto pravidiel tak na individuálnom (nad každou bankou samostatne) ako aj na konsolidovanom (nad skupinou, ktorej je banka súčasťou, dohromady) základe.

Celková angažovanosť predstavuje súčet angažovanosti investičného portfólia banky a angažovanosti obchodného portfólia banky voči jednej osobe alebo ekonomicky spätéj skupine osôb.⁷⁸ Do obchodného portfólia banky zaraďuje všetky tie aktíva, pasíva a mimobilančné položky, ktoré sú držané so zámerom obchodovať s nimi alebo slúžia ako zaistenie iných nástrojov obchodného portfólia (hlavne nástroje finančného trhu a finančné deriváty). Angažovanosťou obchodného portfólia voči osobe alebo ekonomicky spätéj skupine osôb sa rozumie kladný rozdiel medzi súčtom dlhých pozícií (úrokové, akciové, voči fondom kolektívneho investovania, apod., ktoré sa označia kladným znamienkom)

⁷⁵ povinnosť jednať obozretne je uvedená v Zákone č. 21/1992 Sb., o bankách. § 12

⁷⁶ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

⁷⁷ Revenda, Z. 2001. Centrální bankovníctví. 2. rozšířené vydání. Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1. str. 493

⁷⁸ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. §198a odst. 1

a súčtom absolútnych hodnôt krátkych pozícií (tieto pozície sa označia záporným znamienkom).⁷⁹

Ostatné nástroje (hlavne úvery), ktoré banka nedrží s úmyslom s nimi obchodovať, ale držať ich až do splatnosti, zaraďuje do investičného portfólia.⁸⁰ Angažovanosťou investičného portfólia voči osobe alebo ekonomicky spätnej skupine osôb sa chápe „akákoľvek expozícia, ktorú predstavuje aktívum v účtovnej hodnote, po odpočítaní rezerv, bez aplikácie rizikových váh“. ⁸¹ Limit angažovanosti investičného portfólia voči jednej osobe (alebo ekonomicky spätnej skupine osôb) nesmie presiahnuť 25% súčtu pôvodného a dodatkového kapitálu (bližšie o kapitále v kap. 4), čo znamená, že banka nesmie napríklad poskytnúť úvery jednému dlžníkovi, ktorých hodnota by presiahla 25% jej kapitálu.

Pravidlá úverovej angažovanosti sú omnoho zložitejšie ako je popísané vyššie a majú ďalšie modifikácie týkajúce sa napríklad toho či dlžníkom je iná banka, zamestnanec banky, akcionár banky, člen vedenia banky, či je pohľadávka zaistená apod., no z hľadiska témy tejto práce nie je ďalej nutné takéto podrobné informácie technického charakteru uvádzať. Medzi pozitíva, ktoré vyplývajú z týchto pravidiel patrí diverzifikácia pohľadávok bánk a z toho plynúca minimalizácia koncentrácie úverového rizika⁸² a tiež ochrana pred „tunelovaním“ banky vlastnými akcionármi (ale aj vedením, zamestnancami, apod.) pomocou stanovenia nižších limitov angažovanosti pre tieto osoby. Medzi negatíva môžeme zahrnúť bránenie špecializácii bánk na určité druhy úverov (odporúčajú sa iné limity pre hypotečné banky oproti univerzálnym) alebo znevýhodnenie bánk oproti nebankovým subjektom, ktoré súvisí s procesom poklesu sprostredkovania (odporúča sa zavedenia rovnakých limitov pre všetky subjekty).⁸³

⁷⁹ Tamtiež, §186 odst. 1, 2

⁸⁰ Bakeš, M., Karfiková, M., Kotáb, P., Marková H. a kol. 2009. Finanční právo. 5. upravené vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-801-6. str. 489

⁸¹ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. §180 odst. 1

⁸² vyjadruje riziko straty spôsobené neschopnosťou zmluvnej strany splniť si povinnosti, vyplývajúce z poskytnutia úveru

⁸³ Revenda, Z. 2001. Centrální bankovníctví. 2. rozšířené vydání. Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1. str. 494

3.3.3 Povinnosť poskytovať informácie

Povinnosť poskytovať informácie patrí do skupiny nástrojov predstavujúcich základné povinnosti bánk pri podnikaní. Aj pri tomto nástroji môžu vznikáť ďalšie problémy. Tieto pravidlá znamenajú pre banky jednak povinnosť voči verejnosti uverejňovať určité informácie a tiež voči regulátorovi predkladať mu informácie či už pravidelne alebo na požiadanie. Táto povinnosť je v podstate základom pre výkon dohľadu nad bankami (na diaľku aj na mieste) a je opatrením súvisiacim s problémom informačnej asymetrie. Základné vymedzenie požiadavku je uvedené v zákone o bankách a podrobnejšie pravidlá stanovuje vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb. Medzi základné údaje, ktoré musí banka zverejňovať patria tie, o ktorých musí informovať vo svojich prevádzkových priestoroch, v písomnej forme a v českom jazyku, ako napríklad o podmienkach pre prijímanie vkladov, poskytovanie úverov, ďalšie bankové obchody a služby a o svojej účasti v platobných systémoch.⁸⁴ Tieto informácie sú dôležité predovšetkým pre klientov.

Banky však musia uverejňovať aj ďalšie informácie, významné hlavne pre regulátora, ako sú základné údaje o sebe, o zložení akcionárov, štruktúre konsolidačného celku, ktorého je banka súčasťou, o svojej činnosti, finančnej situácii, a tiež údaje o plnení pravidiel obozretného podnikania na individuálnom, prípadne konsolidovanom základe a pod.⁸⁵ Banka uverejňuje tieto údaje na svojich internetových stránkach v podobe dátového súboru vhodného ku stiahnutiu a informuje ČNB o názve tejto internetovej adresy. Obsah týchto a ďalších údajov je konkretizovaný vo vyhláške ČNB č. 123/2007 Sb., *o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry*, v časti sedem, osem a prílohách.

Významné postavenie v tomto procese majú tiež externé audítorské spoločnosti⁸⁶. Tie overujú údaje o kapitáli, kapitálových požiadavkách a pomerové ukazovatele banky.⁸⁷ Kontrolujú hlavne správnosť, pravdivosť a úplnosť týchto údajov. Kto je audítorskou

⁸⁴ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. §11 odst. 1

⁸⁵ Tamtiež, §11a

⁸⁶ najznámejšie: PricewaterhouseCoopers, Ernst & Young, KPMG, Deloitte – tzv. Veľká štvorka

⁸⁷ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. §11a odst. 8

spoločnosťou, čo je náplňou jej činnosti a kto ju môže vykonávať je uvedené v zákone č. 93/2009 Sb., o audítoroch. U bánk, audítora vyberá jej valné zhromaždenie ako najvyšší orgán spoločnosti, teda jej akcionári a nie predstavenstvo.⁸⁸ Po výbere audítora, ktorého si banka zvolila, je banka povinná oznámiť túto skutočnosť ČNB, ktorá je oprávnená do 30 dní tohto audítora odmietnuť.⁸⁹ Okrem auditu poskytovaného externými spoločnosťami je banka povinná vytvoriť si systém interného auditu.⁹⁰ Interný audit, ale slúži skôr spoločnosti (banke), jej vedeniu, k efektívnemu a bezpečnému podnikaniu. Zatiaľ čo externý audit, hlavne overovanie účtovných uzávierok a údajov o kapitálovej primeranosti umožňuje regulátorovi zhodnotiť zdravie a finančnú stabilitu banky.

3.3.3.1 Konflikt záujmov

Externá audítorská spoločnosť je zodpovedná za vypracovanie, teda formuláciu a vydanie výroku ohľadne účtovnej uzávierky, no za správnosť informácií nesie stále zodpovednosť banka, konkrétne jej vedenie. Negatívom, ktorý môže vzniknúť je prípadný konflikt záujmov⁹¹ medzi audítorom a auditovanou jednotkou – bankou. Hoci má byť audit nezávislý, jeho nezávislosť je samozrejme ovplyvňovaná tým, kto za audit platí (škandál spoločnosti *Enron* a jej audítora *Arthur Anderson*, alebo prešetrovanie audítorskej spoločnosti *Ernst & Young* kvôli krachu investičnej banky *Lehman Brothers*). Európska komisia z toho dôvodu navrhuje, aby zodpovednosť za menovanie a aj odmeňovanie audítorov prešlo na regulátora, no ČNB vo svojom stanovisku namietala, že by to z dôvodu nedostatočnej podrobnej znalosti jednotlivých bánk nevedlo k odporúčeniu najvhodnejšieho audítora a nahradeniu funkcie jednotlivých orgánov banky, ale skôr k morálnemu hazardu.⁹² Možným riešením tohto konfliktu záujmov, pri súčasnom ponechaní zodpovednosti za menovanie audítora na vedení banky by mohol byť zvláštny poplatok alebo daň (nazvime ho daň za audit), z ktorého by následne platil regulátor

⁸⁸ Zákon č. 93/2009 Sb., o audítoroch. § 17

⁸⁹ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. §22 odst. 4

⁹⁰ Tamtiež, §8b odst. 1 písm. c

⁹¹ stav, kedy určitý subjekt, ktorý je povinný niečo konať (alebo sa jednanie zdržať), sa súčasne dostáva i do pozície subjektu, ktorému je také plnenie (zdržanie sa) ku prospechu alebo naopak ku škode.

⁹² Stanovisko České národní banky ke konzultačnímu materiálu Evropské komise „Zelená. Česká národní banka. [Online] [Dátum: 10. november 2011.]

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/legislativni_zakladna/ostatni/stanovisko_CNB_k_zelene_knize_politika_auditu.pdf.

jednotlivé platby za overovanie údajov dôležitých pre dohľad nad bankami. Aby tento spôsob fungoval efektívne bolo by nutné dôkladne nastaviť spôsob a výšku tejto dane a zároveň systém pre vyplácanie platieb audítorom.

4. Kapitálová primeranosť

Je jedným z najdôležitejších nástrojov regulácie bánk vo väčšine sveta. Vo svetle „doznievajúcej“ ekonomickej krízy sa javil tento inštitút ako jeden z hlavných valov ktorý mal zabrániť vzniku takejto situácie. Pravidlá o kapitálovej primeranosti, ale v sebe skrývajú rôzne nedostatky, ktoré sa v plnej miere prejavili až po prijatí tejto úpravy. V ČR sú podobne ako pravidlá o úverovej angažovanosti podrobne upravené vo vyhláške ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

Prameňom pre pravidlá o kapitálovej primeranosti (Capital Adequacy Standards) sú smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/48/ES a 2006/49/ES, ktoré Česká republika transponovala do svojho právneho systému. Pravidlá, známe ako *Basel II*, sú odvodené od doporučení Banky pre medzinárodné platby. Tieto odporúčenia vypracovala odborná skupina pod označením „Bazilejský výbor pre bankový dohľad“ (Basel Committee on Banking Supervision – BCBS).⁹³ „BCBS“ sa skladá zo zástupcov centrálnych bánk a orgánov bankového dohľadu z 13 hospodársky rozvinutých krajín.⁹⁴ Oproti predchádzajúcemu súboru pravidiel *Basel I*. sa zmenil výpočet úverového rizika a zohľadnilo sa tiež riziko prevádzkové (operačné). Koncom roku 2010 vydal „BCBS“ nové pravidlá ohľadne kapitálovej primeranosti označované ako *Basel III*. Tieto pravidlá sú v súčasnosti implementované do právneho poriadku ČR a majú začať postupne platiť v priebehu rokov 2012 až 2019.

⁹³ Bakeš, M., Karfiková, M., Kotáb, P., Marková H, a kol. 2009. Finanční právo. 5. upravené vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-801-6, str.486

⁹⁴Tamtiež, str.486

4.1 Kapitál

Najvhodnejším zdrojom k zabezpečeniu banky voči prípadným stratám alebo insolvencii je kapitál alebo vlastné zdroje. Základným princípom je aby za prípadné straty banky z nesprávneho hospodárenia neniesli finančnú zodpovednosť vkladatelia (verejnosť), ale akcionári banky. Avšak ani dostatočne veľké vlastné zdroje banky ešte neznamenajú, že banka (jej portfólio) je zdravá. Úroveň minimálneho kapitálu banky je stanovená zo zákona na 500 mil. korún. Kapitál sa pre účely výpočtu kapitálovej primeranosti definuje širšie ako len účtovný kapitál. Jedná sa o tzv. regulačný kapitál a sleduje sa na individuálnom aj konsolidovanom základe. Je rozdelený do troch častí Tier 1, Tier 2 a Tier 3.

4.1.1 Pôvodný kapitál – Tier 1 (Original capital/Going-Concern Capital)

Tier 1 sa delí na hlavný a vedľajší pôvodný kapitál. Hlavný pôvodný kapitál zhrňa splatený základný kapitál, zapísaný do obchodného registra znížený o nadobudnuté vlastné podiely, emisné ážio, zákonné rezervné fondy a nerozdelený zisk po odpočítaní určitých položiek ako sú neuhradené straty z minulých období, goodwill a iné nehmotné aktíva, prípadne hodnota akcií v držaní banky. Do vedľajšieho kapitálu (tiež hybridný kapitál) je možné zahrnúť nástroje, ktoré nemajú stanovenú splatnosť alebo sú splatné za viac ako 30 rokov; nie sú zaistené, sú splatné jednorázovo a viazané podmienkou najvyššieho možného stupňa podriadenosti (podriadenosť znamená, že v prípade úpadku banky by dlh bol uspokojený až po uspokojení všetkých nepodriadených veriteľov); vyplatenie príslušenstva, podielu na zisku alebo podobného plnenia je viazané na sústavné plnenie požiadavkou na kapitálovú primeranosť povinnej osoby.⁹⁵ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb. stanovuje ďalšie a podrobnejšie podmienky, za ktorých môže byť nástroj zaradený do vedľajšieho pôvodného kapitálu.

4.1.2 Dodatkový kapitál – Tier 2 (Additional capital/Gone-Concern Capital)

Tier 2 predstavuje „dodatkový kapitál“ a je podobne ako predchádzajúci kapitál rozdelený na hlavný a vedľajší. Hlavný dodatkový kapitál je tvorený prebytkom v krytí očakávaných úverových strát a nástrojmi zahrňovanými do vedľajšieho pôvodného

⁹⁵ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. §55b odst. 1

kapitálu, ktoré neprevyšujú limit 35% (nemajú určenú splatnosť) alebo 15% (majú určenú splatnosť) pôvodného kapitálu.⁹⁶ Vedľajší dodatkový kapitál zahŕňa podriadený dlh A (môže mať podobu prijatého úveru, pôžičky alebo vkladu a v prípade banky či obchodníka s cennými papiermi tiež podobu vydaného podriadeného dlhopisu) a oceňovací rozdiel zo zmien reálnych hodnôt kapitálových nástrojov.⁹⁷ Tier 2 sa môže zarátavať do kapitálu maximálne do výšky 100% Tier 1.

4.1.3 Kapitál na krytie trhového rizika – Tier 3

Tier 3 tvorí podriadený dlh B. Predstavuje „krátkodobý podriadený dlh“ a je určený len ku krytiu trhového rizika. Podriadenosť má tú istú charakteristiku ako pri podriadenom dlhu A, ale minimálna splatnosť predstavuje 2 roky (u dlhu A je to 5 rokov).

4.2 Ukazovateľ kapitálovej primeranosti

Kapitálová primeranosť predstavuje povinnosť banky udržiavať určitú minimálnu výšku kapitálu vzhľadom k objemu a rizikovosti svojich aktív. Napr.: ak banka poskytne úver nejakej spoločnosti musí udržiavať minimálne 8 % z poskytnutej pôžičky vo forme kapitálu (ak by riziková váha pre danú spoločnosť bola 100%). Čo však neznamená, že by si banky nemohli udržiavať vyššiu úroveň, ale pokiaľ by ukazovateľ kapitálovej primeranosti banky klesol pod dve tretiny predpísanej výšky (t.j. pod 5,33 %) uložila by ČNB takej banke nápravné opatrenia, prípadne aj nútenú správu. Ak však ukazovateľ klesne na nižšiu hodnotu ako jedna tretina predpísanej výšky (pod 2,67 %) musí ČNB odňať takej banke licenciu.⁹⁸

Pre lepšie pochopenie stavu kapitálu banky a jeho primeranosti je používaný ukazovateľ kapitálovej primeranosti. Ukazovateľ kapitálovej primeranosti je stanovený vo

⁹⁶ Tamtiež, §56 odst. 1

⁹⁷ Tamtiež, §56 odst. 2

⁹⁸ Bakeš, M., Karfiková, M., Kotáb, P., Marková H, a kol. 2009. Finanční právo. 5. upravené vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-801-6, str.488

výške minimálne 8 % z podielu, kde v čitateli je kapitál a v menovateli súčet kapitálových požiadavkou.⁹⁹

$$kp = \frac{\textit{Tier 1} + \textit{Tier 2} + \textit{Tier 3}}{KP_{\textit{ÚR}} + KP_{\textit{TR}} + KP_{\textit{OR}}} \geq 0,08^{100}$$

Kapitál je rozdelený na tri časti (viď. vyššie). V menovateli je súčet kapitálových požiadavkou, ktoré sú rozdelené do troch rizikových skupín.

„*kp*“ predstavuje ukazovateľ kapitálovej primeranosti, ktorý má byť minimálne 8 %

„*KP_{ÚR}*“ – kapitálová požiadavka k úverovému riziku

„*KP_{TR}*“ – kapitálová požiadavka k trhovému riziku

„*KP_{OR}*“ – kapitálová požiadavka k operačnému riziku

Podľa upravených pravidiel Basel II je v súčasnosti výška kapitálovej primeranosti pre pôvodný kapitál (Tier 1) stanovená na minimálne 4%, z toho hlavný pôvodný kapitál musí byť minimálne 2%. Celková výška kapitálovej primeranosti pre všetky časti kapitálu dohromady zostáva zatiaľ rovnaká, na úrovni 8%, no od budúceho roku sa začne meniť (viď. ďalej).

4.2.1 Úverové riziko

Banka ako každý podnikateľský subjekt podstupuje pri svojej činnosti riziko. No zatiaľ čo bežné podnikateľské subjekty pri stratách prídu o svoje prostriedky, v prípade bánk je situácia špecifická (viď. kap. 1). Pri bankovom dohľade sa sledujú finančné riziká, ktoré predstavujú „premenlivosť (volatilitu) potenciálnej straty alebo zisku spojenú s vlastníctvom určitých aktív a pasív“¹⁰¹. Okrem týchto rizík, ktoré sú dôležité z hľadiska kapitálovej primeranosti, existujú pochopiteľne aj riziká iné. Prvým „druhom“ finančného rizika je úverové riziko. Úverovým rizikom, alebo rizikom protistrany sa chápe riziko straty spôsobené neschopnosťou zmluvnej strany splniť si povinnosti vyplývajúcu z poskytnutia

⁹⁹ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. §43

¹⁰⁰ vlastné spracovanie, zdroj: Basel II. *Wikipedia*. [Online] [Dátum: 2. máj 2012.] http://cs.wikipedia.org/wiki/BASEL_II.

¹⁰¹ Cipra, T. 2002. Kapitálová primeranost ve financích a solventnost v pojišťovnictví. 2002. str. 15

úveru. Označenie úverové riziko môže byť trochu zavádzajúce, keďže predstavuje riziko nielen z poskytnutých úverov, ale aj z pohľadávok z cenných papierov.

Kapitálové požiadavky k úverovému riziku zahŕňajú kapitálové požiadavky k úverovému riziku; špecifickému úrokovému riziku obchodného portfólia; špecifickému akciovému riziku obchodného portfólia; riziku protistrany u repo obchodov alebo pôžičiek či výpožičiek cenných papierov alebo komodít, derivátov, transakcií s dlhšou dobou vysporiadania a maržových obchodov; vysporiadacemu riziku obchodného portfólia a voľným dodávkam; ostatným nástrojom obchodného portfólia a k riziku angažovanosti obchodného portfólia.¹⁰² Kapitálová požiadavka k úverovému riziku sa stanovuje na základe dvoch metód. Prvou je štandardizovaný prístup („Standardized Approach - SA“), ktorý predstavuje hodnotenie na základe ratingu poskytnutého externými agentúrami (tzv. „Credit Rating Agency - CRA“ alebo „External Credit Assessment Institution - ECAI“).

Pri používaní štandardizovaného prístupu sa každá expozícia¹⁰³ zaradí do jednej z kategórií uvedených vo vyhláske (expozície voči centrálnym bankám, vládam, iným bankám, podnikom, apod.). Podľa toho, v ktorej kategórii sa aktívum nachádza, sa na základe prideleného ratingu zaradí do určitého stupňa úverovej kvality. Rating zodpovedá stupňu úverovej kvality, ktoré sú rozdelené od 1 do 6. Napríklad rating AAA, čo je najvyšší možný, predstavuje 1 stupeň úverovej kvality podľa pravidiel Basel II.

¹⁰² Vyhláska ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. §75 odst. 1

¹⁰³ expozícia predstavuje aktívum alebo súbor aktív, ktoré banka drží voči určitému subjektu alebo skupin subjektov

Zapísané ratingové agentúry		Fitch Ratings LTD	Fitch, INC.	Moody's Central Europe a. s.	Moody's Investors Service, Inc.	Moody's Investors Service Limited	Moody's France SAS
Prevod na stupne úverovej kvality - dlhodobý rating	1	AAA až AA-	AAA až AA-	Aaa až Aa3	Aaa až Aa3	Aaa až Aa3	Aaa až Aa3
	2	A+ až A-	A+ až A-	A1 až A3	A1 až A3	A1 až A3	A1 až A3
	3	BBB+ až BBB-	BBB+ až BBB-	Baa1 až Baa3	Baa1 až Baa3	Baa1 až Baa3	Baa1 až Baa3
	4	BB+až BB-	BB+až BB-	Ba1 až Ba3	Ba1 až Ba3	Ba1 až Ba3	Ba1 až Ba3
	5	B+až B-	B+až B-	B1 až B3	B1 až B3	B1 až B3	B1 až B3
	6	CCC+ a nižší	CCC+ a nižší	Caa1 a nižší	Caa1 a nižší	Caa1 a nižší	Caa1 a nižší

104

Podľa toho do ktorého stupňa úverovej kvality bolo aktívum zaradené, dostane určitú rizikovú váhu. Tabuľka nižšie uvádza ako príklad podnikové expozície.

Kategória podnikových expozícií						
Stupeň úverovej kvality	1	2	3	4	5	6
Riziková váha	20%	50%	100%	100%	150%	150%

105

Pridelené váhy k jednotlivým stupňom úverovej kvality sa líšia podľa kategórie, do ktorej spadajú (dohromady je 16 kategórií expozícií). Kapitálová požiadavka k úverovému riziku sa rovná 8% súčtu (sume) hodnôt rizikovo vážených expozícií jednotlivých stupňov a kategórií.

$$KP_{\text{ÚR}} = \left(\sum RVE \right) \times 0,08$$

„RVE“ - hodnota rizikovo váženej expozície

Hodnota rizikovo váženej expozície sa stanoví tak, že sa vynásobí účtovná hodnota aktíva (expozície) a pridelená riziková váha tejto expozície.

$$RVE = E \times r$$

„E“ – hodnota expozície

„r“ – riziková váha expozície

¹⁰⁴ Zdroj: Česká národní banka. [Online] [Dátum: 24. máj 2012.]

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/supervisory_disclosure/download/ecai.xls. Vlastné grafické spracovanie.

¹⁰⁵ Zdroj: Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. Příloha č. 4, tabulka č. 5. Vlastné grafické spracovanie

Druhý prístup pre stanovenie „KP_{ÚR}“ je špeciálny prístup, ktorý predstavuje metódu na základe interného ratingu („IRB – Internal Ratings-Based“). Tento prístup je možné používať po predchádzajúcom súhlase regulátora. Banka musí pred udelením ratingu preukázať, že má vlastné ratingové systémy na ohodnotenie rizika, má špecializovaný útvar zodpovedný za meranie a správu úverového rizika, údaje s ktorými pracuje sú dôveryhodné a pod. Tiež musí preukázať, že vlastný ratingový systém na meranie a riadenie úverového rizika, ktorý spĺňa požiadavky na používanie prístupu IRB, používa najmenej 3 roky (dovtedy len pre jej vnútornú potrebu). V prípade, že banke je schválené používanie tohto prístupu nebude už pri ohodnocovaní rizikovo vážených aktív používať externé agentúry.

Ďalším rozdielom oproti prístupu SA je počet kategórií, ktorých je sedem (*expozície voči centrálnym vládam a centrálnym bankám, inštitúciám, podnikové expozície, retailové expozície, akciové expozície, sekuritizované expozície, ostatné expozície*)¹⁰⁶. Pre výpočet hodnoty rizikovo vázenej expozície (RVE) sa sledujú štyri parametre. Tieto parametre sú hodnota PD, hodnota LGD, splatnosť (M) a hodnota expozície. Hodnota PD vyjadruje pravdepodobnosť zlyhania protistrany behom jedného roku a hodnota LGD predstavuje mieru straty pri zlyhaní (jedná sa o pomer straty z expozície pri zlyhaní protistrany k dlžnej čiastke v okamžiku zlyhania).¹⁰⁷ PD a LGD sa vyjadrujú v percentách, splatnosť sa vyjadruje v rokoch. V porovnaní so štandardizovaným prístupom, kde sa riziková váha (r) zisťovala prepočtom z externého ratingu (*rating*→*stupeň úverovej kvality*→*riziková váha*), sa v tomto prístupe riziková váha vypočítava pre konkrétnu kategóriu za pomoci parametrov PD, LGD a M. Pre podrobný výpočet sa používajú vzorce a postupy stanovené vo vyhláške ČNB č. 123/2007 Sb. a jej prílohách. Následný postup po získaní hodnoty rizikovo vázenej expozície je ďalej podobný ako v štandardizovanom prístupe.

4.2.2 Trhové riziko a operačné riziko

Pre presný výpočet kapitálovej primeranosti je treba tiež zistiť kapitálové požiadavky k trhovému a operačnému riziku (KP_{TR} a KP_{OR}). Stručne si vysvetlíme, čo sa jednotlivými druhmi rizík myslí. Trhovým rizikom je riziko straty vyplývajúce zo zmien

¹⁰⁶ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. § 93 odst. 1

¹⁰⁷ Tamtiež, § 2 odst. 1 písm. h, i

trhových cien.¹⁰⁸ Zahŕňa riziko poklesu úrokových sadzieb, zmeny kurzu mien, zmeny cien akcií, nedostatok likvidity, a iné riziká spojené s pohybom cien nástrojov (akcie, dlhopisy, zmenky, deriváty, apod.) na trhu. Kapitálové požiadavky k trhovému riziku zahŕňajú *kapitálové požiadavky ku všeobecnému úrokovému riziku obchodného portfólia; všeobecnému akciovému riziku obchodného portfólia; menovému riziku investičného a obchodného portfólia a ku komoditnému riziku investičného a obchodného portfólia.*¹⁰⁹

Operačné riziko predstavuje riziko straty spôsobené vplyvom nedostatkov či zlyhania vnútorných procesov, ľudí, systému alebo vplyvom externých faktorov, vrátane právneho rizika.¹¹⁰ Napríklad neuskutočnenie operácií platobného styku, krádež, požiar, zlá aplikácia právnych predpisov apod. „KP_{OR}“ sa stanoví na základe jednej zo štyroch metód. Prvou metódou je základný prístup („BIA – Basic Indicator Approach“). Druhou je štandardizovaný prístup („SA“), treťou je pokročilý prístup („AMA – Advanced Measurement Approach“) a štvrtou alternatívny štandardizovaný prístup („ASA – Alternative Standardized Approach“). Tieto metódy môžu mať ďalšie varianty.¹¹¹ Návody a postupy pre výpočet jednotlivých požiadavkou k trhovému alebo operačnému riziku stanovuje vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb.

5. Nedostatky kapitálovej požiadavky k úverovému riziku

V tejto kapitole sa budem venovať problémom súvisiacim s kapitálovou požiadavkou k úverovému riziku keďže ten tvorí približne 90% z objemu kapitálových požiadavkou. Hlavným cieľom úpravy o kapitálovej primeranosti je aby banka udržovala určité kapitálové rezervy, ktoré zodpovedajú individuálnemu rizikovému profilu. Na to aby banka vedela aké množstvo kapitálu má držať musí vedieť ohodnotiť emitentovu rizikovosť. Rizikovosťou je prípadná „neschopnosť alebo neochota protistrany splatiť svoje záväzky“.

¹⁰⁸ Pihera, V., Smutný, A. a Sýkora, P. 2011. *Zákon o bankách. Komentář. I. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2011. 978-80-7400-389-9. str. 147

¹⁰⁹ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. §75 odst. 2

¹¹⁰ Tamtiež, § 2 odst. 3 písm. f

¹¹¹ Tamtiež, § 170 odst. 1

5.1 Ratingové agentúry

Ako je spomenuté vyššie, zhodnotenie rizikovosti sa deje na základe dvoch alternatívnych metód.¹¹² Pri použití štandardizovaného prístupu je nutný rating externej agentúry pre úverové hodnotenie, tzv. CRA (Credit Rating Agency) alebo ECAI (External Credit Assessment Institution). Banky však nemôžu pre výpočet kapitálovej primeranosti použiť iné úverové hodnotenie ako od agentúr registrovaných alebo certifikovaných v EÚ (podrobnejšie nižšie), ktoré sú zapísané v zozname agentúr pre úverové hodnotenie vedenom Českou národnou bankou.¹¹³ Pre hodnotenie úverového rizika sú v ČR zapísané v podstate dve z troch hlavných svetových ratingových agentúr, a to Moody's a Fitch.¹¹⁴ Úlohou ratingových agentúr je znížiť informačnú asymetriu medzi investormi (bankami) a klientmi (emitentmi, keďže tieto pôžičky sa dejú väčšinou formou vydania cenných papierov). „Úverový rating predstavuje nezávislý a objektívny názor na relatívnu schopnosť emitenta alebo určitej emisie cenných papierov dostať svojim záväzkom vyjadrenú na štandardizovanej stupnici.“¹¹⁵ Externé ratingové agentúry touto činnosťou plnia kvazi-regulačnú funkciu.¹¹⁶

5.1.1 Konflikt záujmov

Ratingové agentúry sú mnohými odborníkmi označované za jedného z vinníkov krízy, ktorá začala v roku 2006 v USA. Niektorí kritici dokonca označovali fungovanie „CRA“ ako „posun od ohodnocovania rizikovosti ku predávaniu regulačných licencií“.¹¹⁷ Podľa tohto názoru mali ratingové agentúry väčšiu motiváciu pomôcť k priaznivejšiemu ohodnoteniu rizikovosti tomu kto za ohodnotenie platí, teda emitentovi, ako poskytovať

¹¹² vid'. vyššie - KP_{UR}

¹¹³ Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách. § 12b odst. 1

¹¹⁴ Zdroj: Seznam agentur pro úverové hodnocení. *Česká národní banka*. [Online] [Dátum: 19. október 2011.] http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/seznamy/seznam_ratingovych_agentur/index.html.

¹¹⁵ Sůvová, H. 2009. Regulace ratingových agentur. *Česká národní banka*. [Online] 2009. [Dátum: 11. október 2011.]

http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2009/cl_09_090408a.html.

¹¹⁶ Reis, D. 2006. Subprime standardization: How rating agencies allow predatory lending to flourish in the secondary mortgage market. *Florida State University Law Review*, vol. 33, str. 1022-1023

¹¹⁷ Partnoy, F. 1999. The Skisel and Ebert of financial markets?: Two thumbs down for the credit rating agencies. *Washington University Law Quarterly*, Vol. 77, str. 623

presné informácie investorom (bankám).¹¹⁸ Tento model kedy ratingovej agentúre platí emitent cenného papiera a nie investor, priam navádza ku konfliktu záujmov. Keďže hlavnými investormi na finančných trhoch sú banky, ktoré musia spĺňať pravidlá kapitálovej primeranosti, pri investovaní do nástrojov finančného trhu (cenných papieroch) je pre banky pridelený rating základným vodítkom.

5.1.1.1 Nariadenie ES o ratingových agentúrach – riešenie konfliktu záujmov

V reakcii aj na tento problém prijala v roku 2009 Európska únia nariadenie o ratingových agentúrach.¹¹⁹ V Spojených štátoch amerických bol zákon o regulácii ratingových agentúr prijatý už v roku 2006 (*Credit Rating Agencies Reform Act*). Do tejto doby bola samotná činnosť ratingových agentúr regulovaná len čiastočne (náležitosti žiadosti o zápis do zoznamu úverových agentúr). Veľká časť nariadenia Európskej únie sa venuje práve konfliktu záujmov. Na jeho eliminovanie stanovuje rôzne obmedzenia a povinnosti. Ratingové agentúry majú prijať všetky nevyhnutné opatrenia na zamedzenie existujúcich aj potenciálnych konfliktov záujmov. Jedným z požiadavkou je aby sa osoby, ktoré sa podieľajú na výkone ratingovej činnosti (ratingoví analytici), nemohli zúčastniť ani ovplyvňovať jednania o poplatkoch alebo platbách s hodnotenou osobou alebo jej vedením.¹²⁰ Ďalšou požiadavkou je vytvorenie mechanizmu na rotáciu ratingových analytikov a osôb schvaľujúcich ratingy. Nutnosť rotácie je zdôvodnená tým, že dlhodobé vzťahy medzi týmito osobami a hodnotenými osobami by mohli ohroziť ich nezávislosť. V neposlednom rade sa spomína požiadavka týkajúci sa odmien ratingových analytikov a osôb schvaľujúcich ratingy, ktoré by nemali byť závislé na výške výnosu, ktorý získala ratingová agentúra od hodnotenej osoby.¹²¹

K zaisteniu nezávislosti ratingovej agentúry by malo tiež napomôcť, že má mať aspoň jednu tretinu nezávislých členov v správnej alebo dozornej rade, menovaných len na jedno funkčné obdobie v dĺžke maximálne päť rokov. Ratingové agentúry, ktoré chcú

¹¹⁸ The regulatory use of credit ratings in bank capital requirement regulations. Weber, R. H., Darbellay, A. 2008. 1, s.l. : Palgrave Macmillan, 2008, *Journal of Banking Regulation*, Vol. 10, pp. 1-16. 1745-6452

¹¹⁹ Nariadenie Európskeho Parlamentu a Rady (ES) č. 1060/2009 zo dňa 16. septembra 2009, o ratingových agentúrach.

¹²⁰ Tamtiež, čl. 7 odst. 2

¹²¹ Tamtiež, čl. 7 odst. 5

pôsobiť v členskej krajine EÚ musia požiadať o registráciu orgán dohľadu. Registrácia v jednom členskom štáte je účinná na území celej EÚ. Od 1.7.2011 už nie je týmto orgánom ČNB, ale o žiadostiach o registráciu rozhoduje novovzniknutý Európsky orgán pre cenné papiere a trhy (*European Securities and Markets Authority – ESMA*).¹²² V súčasnosti je u ESMA registrovaných alebo certifikovaných 28 ratingových agentúr (niektoré patria do jednej skupiny).¹²³ Okrem zmeny spôsobu registrácie ratingových agentúr v EÚ zveruje novelizované nariadenie o ratingových agentúrach orgánu ESMA aj dohľad nad ratingovými agentúrami. Dohľad nad používaním ratingu jednotlivými bankami (podľa pravidiel kapitálovej primeranosti) však stále ostal jednotlivým regulátorom. Po novom sa tiež zavádza možnosť pokutovať ratingové agentúry v prípade, že ESMA zistí úmyselné ale aj nedbalostné porušenie povinností vyplývajúcich z nariadenia o ratingových agentúrach.¹²⁴

5.1.2 Nepriaznivý výber (adverse selection)

Nepriaznivý výber v prostredí ratingových agentúr predstavuje ďalší príklad negatív súvisiacich s bankovou reguláciou. Riziko nepriaznivého výberu súvisí s problémom pána (banka - investor) a správcu (emitent) (kap. 2.1 vyššie). Pri rozhodovaní sa o investovaní si banky vyberajú skôr produkty s ratingom, no výber cenného papiera kvôli tomu, že má pridelený rating sa z dôvodu informačnej asymetrie môže ukázať ako nepriaznivý. Banky sa v minulosti príliš spoliehali (preceňovali) na ratingy agentúr pri ohodnocovaní rizika protistrany, namiesto toho aby riziko zhodnotili na základe vlastného uváženia a analýz.¹²⁵ Ratingy agentúr sú súčasťou nástroja pre reguláciu, no banky ich začali využívať pri rozhodovaní o investovaní čoraz viac, pretože individuálne ohodnotenie rizika je pochopiteľne náročnejšie a aj nákladnejšie. Ratingy pre banky tak predstavovali

¹²² na základe nariadenia Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) č. 513/2011 zo dňa 11. mája 2011, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1060/2009 o ratingových agentúrach.

¹²³ Zdroj: List of registered and certified CRA's. *ESMA*. [Online] [Dátum: 28. máj 2012.] <http://www.esma.europa.eu/page/List-registered-and-certified-CRAs#>.

¹²⁴ Nariadenie Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) č. 513/2011 zo dňa 11. mája 2011, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1060/2009 o ratingových agentúrach. čl. 36a odst. 1

¹²⁵ Sůvová, H. 2009. Regulace ratingových agentur. *Česká národní banka*. [Online] 2009. [Dátum: 11. október 2011.]

http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2009/cl_09_090408a.html.

jednoduché, jasné a zrozumiteľné ohodnotenie úverovej kvality emitenta.¹²⁶ Tento problém si uvedomujú už aj na centrálnej úrovni (európskej) a preto Európska komisia zverejnila ďalší návrh novelizácie nariadenia (ES) č. 1060/2009, o ratingových agentúrach.¹²⁷ Podľa tohto návrhu nemajú investori spoliehať toľko na ratingy, ale budú mať povinnosť viac využívať vlastné metódy na hodnotenie rizika (tým sa pôsobnosť nariadenia rozšíri aj na banky). Je pravdepodobné, že tento prístup môže znamenať pre banky väčšie náklady, ale v konečnom dôsledku by mal viesť k zvýšenej obozretnosti pri investovaní, čo je pozitívne.

5.1.3 Morálny hazard

Morálny hazard sa prejavuje aj pri pôsobení ratingových agentúr. Ako je spomenuté vyššie morálny hazard predstavuje „sklon podstupovať neprimerané riziko pretože náklady v prípade straty nenesie strana, ktorá riziko podstupuje“. Riziko predstavujúce nesprávny rating bude znášať v prvom rade investor. Donedávna bolo jediným rizikom pre ratingové agentúry poškodenie dobrého mena, ale žiadny „pekuniárny“ postih pre ne neexistoval. V novelizovanom nariadení (ES) č. 1060/2009 o ratingových agentúrach sa zavádza možnosť pokút, v prípade úmyselného ale aj neúmyselného porušenia tohto nariadenia, ukladaných orgánom ESMA. V prípade závažného alebo opakovaného porušenia tohto nariadenia má v krajnom prípade ESMA právo zrušiť ratingovej agentúre registráciu v EÚ. Je otázne či tieto opatrenie majú dostatočne odstrašujúci vplyv na zamedzenie morálneho hazardu. Obzvlášť preto, že škody, ktoré môžu vzniknúť v pomere k výške pokút môžu byť niekoľkonásobne vyššie (max. výška pokuty je 750 000 EUR)¹²⁸. V novelizácii nariadenia o ratingových agentúrach, ktoré navrhuje Európska komisia je uvedená väčšia zodpovednosť za poskytnuté ratingy, ktorá by mohla znamenať obmedzenie tohto problému. V prípade, že ratingová agentúra poruší, úmyselne alebo z hrubej nedbalosti, povinnosti vyplývajúce z nariadenia o ratingových agentúrach a spôsobí tým škodu investorovi, ktorý na rating vzniknutý v dôsledku tohto porušenia spolieval, bude za túto

¹²⁶ Tamtiež

¹²⁷ Press Release. *EUROPA*. [Online] [Dátum: 29. máj 2012.]

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1355&format=HTML&aged=0&language=C&guiLanguage=en>

¹²⁸ Nariadenie Európskeho Parlamentu a Rady (EÚ) č. 513/2011 zo dňa 11. mája 2011, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1060/2009 o ratingových agentúrach. čl. 36a odst. 2

škodu zodpovedná.¹²⁹ Investor by sa mal následne obrátiť s nárokom na náhradu škody na vnútroštátny civilný súd. Zaujímavé je ustanovenie návrhu, podľa ktorého by dôkazné bremeno ležalo na ratingových agentúrach. Jednalo by sa teda o objektívnu zodpovednosť s liberačným dôvodom neporušenia povinností vyplývajúcich z tohto nariadenia.

Problémy, ktoré vystávajú pri modeli, v ktorom sú nutné ratingy externých agentúr sú zrejmé. Úprava, ktorá bola prijatá ako reakcia na finančnú krízu, ale aj úprava, ktorá má byť prijatá sa v mnohom snaží tieto negatíva potlačiť. Dá sa predpokladať, že pravidlá stanovené v novej európskej úprave budú mať úspech pri znižovaní uvedených problémov. No na úplné odstránenie napríklad problému konfliktu záujmov si myslím, že to stačiť nebude. Riešením na obmedzenie konfliktu záujmov je buď vyhodnocovanie rizika na základe interného prístupu (ratingu) investora alebo prechod k princípu kedy za rating platí investor a nie emitent. Správne ohodnotenie rizikovosti má pre výpočet kapitálovej primeranosti zásadný význam, pretože najvyššia pravdepodobnosť chybného údaju je práve tu. Na túto problematiku tiež reaguje úprava Basel III (kap. nižšie), ktorá zvyšuje význam interného ratingu a zdôrazňuje kvalitu informácií používaných ako vstupy pre výpočet a presnosť ratingov na ohodnotenie rizika.¹³⁰

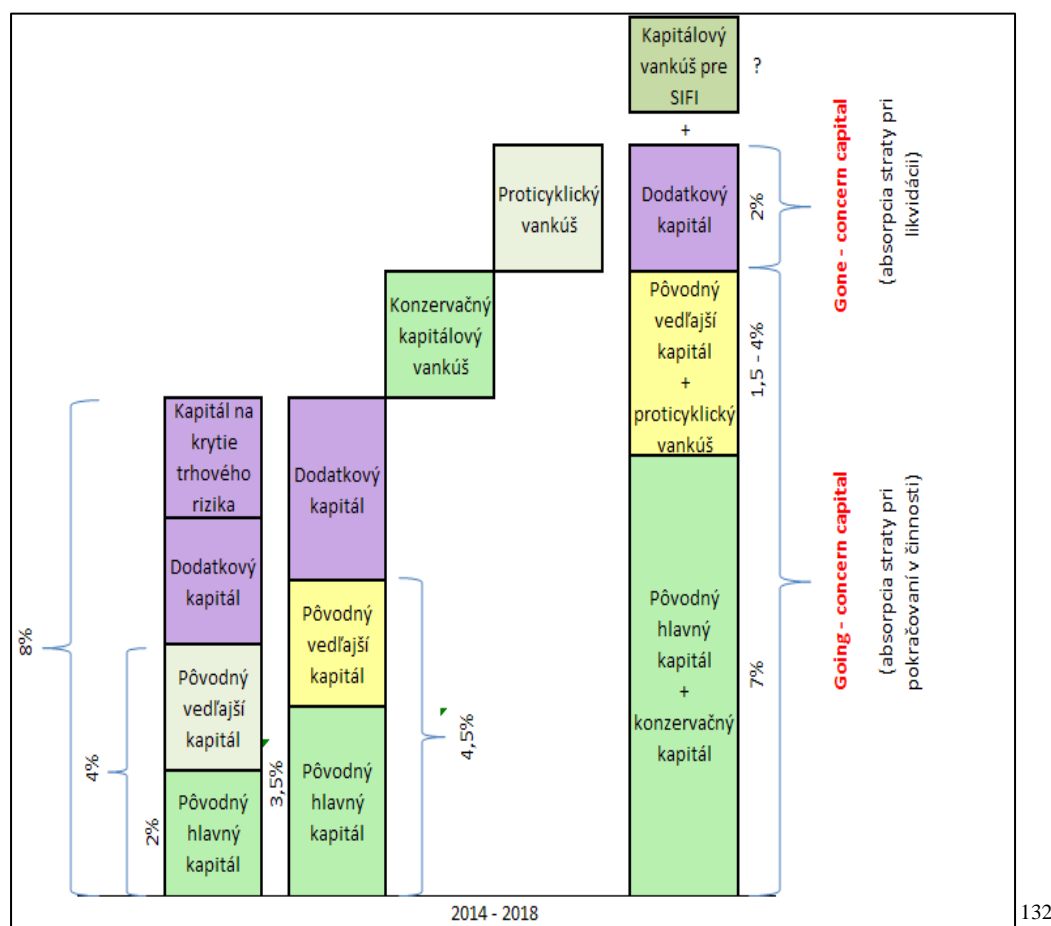
5.2 Basel III a kapitálová primeranosť

Koncom roku 2010 boli, ako reakcia na finančnú krízu, ktorá začala v roku 2007, prijaté nové pravidlá týkajúce sa pôsobenia bánk, označované ako Basel III. Zmeny vyplývajúce z nových pravidiel súvisia hlavne s otázkami likvidity, kapitálu, pákového pomeru (leverage), rozšírenia krytia rizík, ratingových agentúr, proticyklických opatrení, odmeňovania, daňou pre finančný sektor, novou architektúrou dohľadu, systémovo dôležitých finančných inštitúcií a jednotných pravidiel. Pri výpočte kapitálovej primeranosti dochádza k zmenám pri zložení a výške regulačného kapitálu. Z predchádzajúceho členenia kapitálu na Tier 1, 2 a 3 je vylúčený Tier 3 (kapitál na krytie

¹²⁹ Press Release. *EUROPA*. [Online] [Dátum: 29. máj 2012.] <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1355&format=HTML&aged=0&language=C&guiLanguage=en>.

¹³⁰ Změny bankovní regulatoriky a dopad na banky působící v ČR. *Česká Bankovní Asociace*. [Online] [Dátum: 15. marec 2012.] http://www.czech-ba.cz/data/articles/down_15663.pdf.

trhového rizika). Regulačný kapitál bude tvorený Tier 1 – „Going-Concern Capital“ a Tier 2 – „Gone-Concern Capital“. Tier 1 je členený na „Common Equity“ – pôvodný hlavný kapitál (vlastný kapitál) a „Additional Capital“ – pôvodný vedľajší kapitál (hybridný kapitál).¹³¹ Na obrázku nižšie je vidieť, že nové pravidlá zvyšujú význam pôvodného hlavného kapitálu a zavádzajú dve nové zložky, proticyklický a konzervačný kapitálový vankúš („capital buffer“).

Tento stav bude dosiahnutý postupne a na jeho docielenie bol stanovený harmonogram zavedenia jednotlivých limitov. Od 1. 1. 2013 sa má zvýšiť pôvodný hlavný

¹³¹ Basel Committee on Banking Supervision. *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. [Online] [Dátum: 25. máj 2012.] <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.

¹³² Zdroj: Basel III môže pozitívne ovlivniť řízení bank. *Bankovníctví*. [Online] [Dátum: 25. máj 2012.] <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-50251200-basel-iii-muze-pozitivne-ovlivnit-rizeni-bank>. Vlastné grafické spracovanie

kapitál z 2% na minimálne 3,5% a celkový Tier 1 má byť minimálne 4,5%. Celková výška kapitálu k rizikovo váženým aktívam (expozíciám) ostáva minimálne 8%. Limity jednotlivých zložiek kapitálu majú pravidelne narastať až do roku 2019, kedy celková výška má dosiahnuť 10,5%. Z tejto hodnoty má 2,5% tvoriť nový konzervačný kapitálový vankúš predstavujúci kapitálové rezervy nad rámec rizík. Tento limit môže byť ešte zvýšený o proticyklický vankúš a to až o ďalších 2,5%. Ako je z názvu zřejmé, táto zložka má reagovať na zmeny ekonomického cyklu, má slúžiť ku krytiu strát v období recesie a má sa vytvárať v období konjunktúry. Cieľ novej úpravy je jednoznačný a to lepšia finančná stabilita bánk a to aj v období recesie.

Tier 1 alebo „Going-Concern Capital“ má slúžiť k tomu, aby banka mohla pokračovať v činnosti aj napriek stratám. Pôvodný vedľajší kapitál („Additional Going-Concern Capital“) predstavuje tú zložku Tier 1, ktorá má byť vždy k dispozícii k absorbovaniu strát.¹³³ Požiadavky na zaradenie do Tier 1 majú byť sprísnené. Tier 2 alebo „Gone-Concern Capital“ absorbuje straty pri ukončení činnosti a má pomôcť zaistiť, aby v prípade likvidácie boli vyplatení vkladatelia.¹³⁴ Tier 2 sa už ďalej nebude členiť na hlavný a vedľajší.

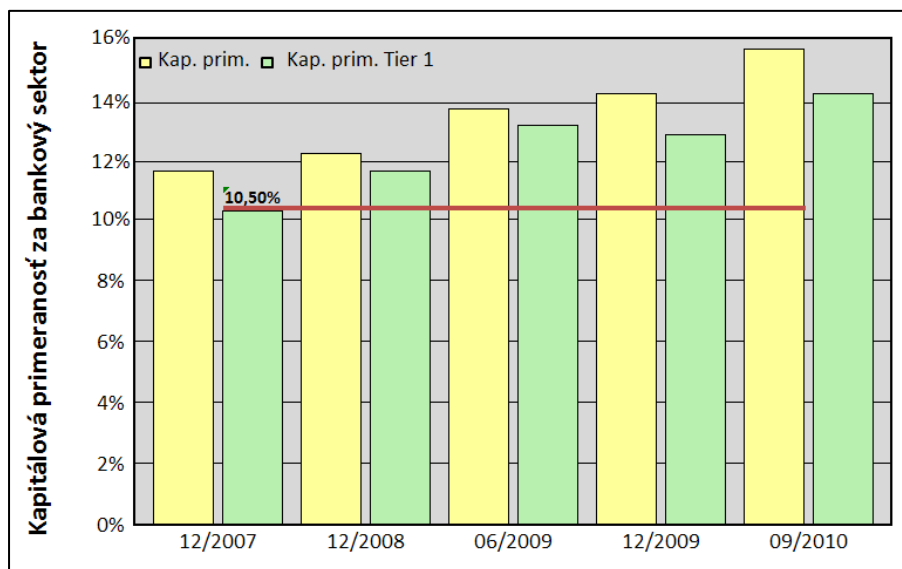
Dopad týchto zmien na české banky by nemal byť výrazný a potreba získať nový kapitál by mala byť minimálna. Keď sa pozrieme na priemernú úroveň kapitálovej primeranosti koncom roku 2010 (graf nižšie) je vidieť, že cieľový stav úpravy Basel III v roku 2019, teda úroveň 10,5%, spĺňajú už teraz. Úroveň kapitálovej primeranosti za celý bankový sektor (nie sú v ňom zahrnuté družstevné záložne) bola ku koncu roka 2010 15,6%, z toho pre Tier 1 bola 14,2%. K 31. 3. 2012 predstavovala úroveň kapitálovej primeranosti pre bankový sektor 15,22%, z toho pre Tier 1 bola vo výške 14,49%¹³⁵, čo znamená, že banky majú ešte určitú rezervu. Jedná sa však o priemernú úroveň a preto

¹³³ Změny bankovní regulatoriky a dopad na banky působící v ČR. *Česká Bankovní Asociace*. [Online] [Dátum: 15. marec 2012.] http://www.czech-ba.cz/data/articles/down_15663.pdf.

¹³⁴ Tamtiež

¹³⁵ Vybrané ukazatele oběžného podnikání bank. *Česká národní banka*. [Online] [Dátum: 28. máj 2012.] http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zakladni_ukazatele_fin_trhu/banky/bs_ukazatele_tab05.html.

niektoré banky, ktorých kapitálová primeranosť nie je až tak vysoká môžu byť nútené získať ďalší kapitál, čo môže viesť k ich nižšej ziskovosti.

136

Nové pravidlá Basel III predstavujú pozitívne kroky ku zdravému stavu bánk a bankovníctva. Otázne je či budú mať dostatočný účinok. Nové nastavenie regulačného kapitálu poskytne bankám dosť veľký „nárazník“ na tlmenie prípadného nepriaznivého vývoja, čo by však banky na druhú stranu mohlo zvädzať prílišnému spoliehaniu sa na tento nástroj a oslabovaniu náležitej opatrnosti. V konkrétnych prípadoch však bude záležať na dôkladnom dohľade regulátora. Tieto pravidlá, okrem kapitálu a štandardov likvidity (viď. vyššie), upravujú aj ďalšie otázky ako napríklad pákový pomer, odmeňovanie a iné, no chýba im bližšia úprava, ktorá by riešila problém morálneho hazardu. Morálny hazard, tak radiacích pracovníkov bánk ako aj ratingových agentúr bude ešte treba časom vyriešiť.

6. Problémy sekuritizácie a finančných derivátov

Sekuritizácia, konkrétne sekuritizácia úverov, a jej produkty a niektoré finančné deriváty sú tiež často označované za pôvodcov finančnej krízy. Nedostatočná regulácia

¹³⁶Zdroj: Basel III může pozitivně ovlivnit řízení bank. *Bankovníctví*. [Online] [Dátum: 25. máj 2012.] <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-50251200-basel-iii-muze-pozitivne-ovlivnit-rizeni-bank>. Vlastné grafické spracovanie

tohto procesu spôsobila a ešte spôsobuje bankám, ale aj finančnému trhu ako celku veľké problémy. Sekuritizácia v podstate predstavuje prevod určitých rizík z jednej osoby na druhú, čo však môže viesť k tomu, že subjekt investujúci do produktov sekuritizácie nemusí byť schopný správne zhodnotiť riziká s tým spojené.¹³⁷ V reakcii na tieto problémy a na základe smernice 2009/111/ES bola vložená do § 12a, odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., nová povinnosť dodržiavať pravidlá pre prevod rizík. Podrobnejšia úprava pravidiel pre prevod úverového rizika sa nachádza vo vyhláske ČNB č. 123/2007 Sb., a to hlavne § 108-115 a § 189b-189e.¹³⁸ Sekuritizácia úverov je spojená hlavne s bankami a jej význam stúpol so zvýšením nárokov na plnenie podmienok bankovej regulácie. Finančné deriváty sú skôr výsledkom špekulácií a snáh dosiahnuť rýchly zisk s menšími vstupnými nákladmi, no niektoré finančné deriváty tiež umožňujú bankám jednoduchšie plnenie požiadavkou kapitálovej primeranosti. Často sa vo svete vyskytuje aj kombinácia oboch spôsobov. Banky pri sekuritizácii vystupujú tak na strane emitentov ako aj na strane investorov, čo vyplýva tiež z ich funkcie redistribútora peňažných prostriedkov.

Sekuritizácia predstavuje proces, pri ktorom dochádza k zhromaždeniu/spojeniu (z angl. „pooling“) rôznych typov pohľadávok (najčastejšie úverov) do určitých balíčkov (podkladové aktívum) a následnému vytvoreniu cenných papierov z takého podkladového aktíva. Následné príjmy z týchto pohľadávok sa už vyplácajú majiteľom odvodených cenných papierov. Názov sekuritizácia pochádza z anglického výrazu „securitization“, ktoré je odvodené z anglického názvu pre cenné papiere - „securities“. Sekuritizácia predstavovala v dobe svojho vzniku veľmi inovatívny spôsob získavania prostriedkov na finančných trhoch. Tento proces sa objavuje v USA v 70. rokoch minulého storočia. V roku 1971 vydala Freddie Mac¹³⁹ prvé „odvodené“ hypotekárne cenné papiere zložené hlavne zo súkromných hypotekárnych úverov.¹⁴⁰ Peniaze, ktoré boli získané z predaja cenných papierov mohli byť opäť použité na ďalšie úverovanie obyvateľstva. V ďalších rokoch sa

¹³⁷ Pihera, V., Smutný, A. a Sýkora, P. 2011. *Zákon o bankách. Komentář. I. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2011. 978-80-7400-389-9. str. 150

¹³⁸ Tamtiež, str. 150

¹³⁹ bola vládou podporovaná inštitúcia zriadená v roku 1970 na podporu poskytovania hypotekárnych úverov prostredníctvom ich nákupu a následným predajom formou sekuritizácie

¹⁴⁰ Fabozzi, Frank J. a Modigliani, Franco. 1992. *Mortgage and Mortgage-backed Securities Markets.* Harvard Business School Press, 1992. ISBN 0-87584-322-0.

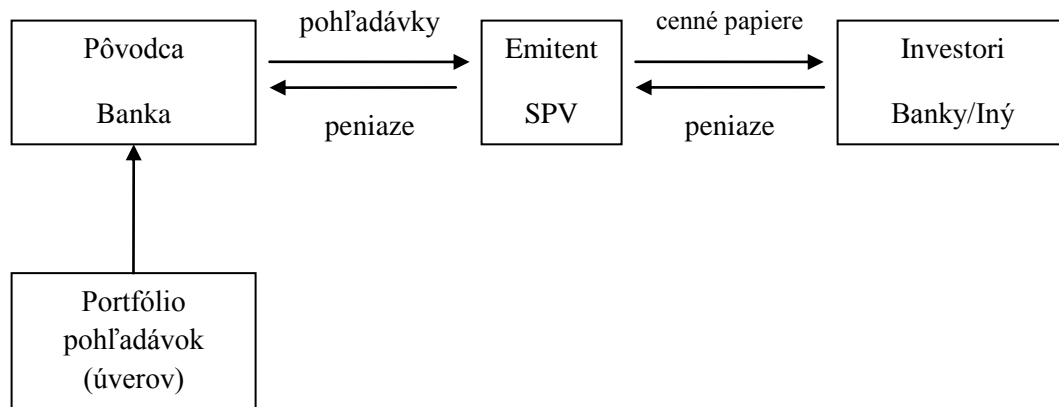
však sekuritizácia stala nielen nástrojom podpory hypotekárneho financovania bývania, ale aj nástrojom špekulácií a formou zbavovania sa úverového rizika. Treba podotknúť, že túto negatívnu motiváciu sčasti zapríčinili zvýšené požiadavky na kapitálovú primeranosť, konkrétne kapitálová požiadavka k úverovému riziku. V ČR nebola a nie je sekuritizácia veľmi rozšírená, z pohľadu vytvárania produktov sekuritizácie. Napríklad prvá sekuritizácia uskutočnená bankou prebehla až v roku 2006.¹⁴¹ No jej význam a riziká, ktoré predstavuje sú dôležité hlavne z pohľadu investorov, teda aj bánk.

6.1 *Priebeh sekuritizácie*

Podľa techniky vzniku rozlišujeme tradičnú a syntetickú sekuritizáciu. Základný rozdiel medzi nimi je v tom, že pri tradičnej sekuritizácii dochádza k prevodu podkladových aktív z rozvahy pôvodcu, zatiaľ čo pri syntetickej sa prevádza len úverové riziko pomocou finančných derivátov.

6.1.1 *Tradičná sekuritizácia*

Na začiatku procesu tradičnej sekuritizácie pôvodca zhromaždí skupinu podobných aktív, najčastejšie úverov (najlepšie hypotekárnych, pretože tam je v prípade nesplatenia možnosť speňažiť zastavenú nehnuteľnosť).

142

¹⁴¹ Raiffaisbank sekuritizovala úvery poskytnuté malým a stredným podnikateľom v hodnote 450 mil. Eur

¹⁴²Zdroj: Jílek, J. 2005. *Finanční a komoditní deriváty v praxi*. Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-1099-4.

Vlastné grafické spracovanie

Toto portfólio sa vo väčšine prípadov následne prevádza na ad-hoc vytvorené jednotky zvláštneho určenia (SPV – „special purpose vehicle“ alebo SPE – „special purpose entity“), ktoré vydávajú cenné papiere. Tieto jednotky zvláštneho určenia bývajú často založené samotnými bankami. Keďže tieto jednotky nie sú bankami, nepodliehajú prísny m pravidlám bankovej regulácie, konkrétne požiadavkám na kapitálovú primeranosť. V USA však často investičné banky nezakladajú SPV, ale sekuritizujú samy, keďže nemusia plniť kapitálové požiadavky ako komerčné banky. Pôvodca postupuje balík pohľadávok na SPV, ktoré zaplatí za tieto aktíva peniazmi získanými za emitované dlhové cenné papiere od investorov. Emitované cenné papiere sú rozdelené do tzv. tranší („tranches“). Obyčajne sa používa delenie na seniorné, mezzaninové a juniorné tranše. Investori následne dostávajú platby z prostriedkov získaných za splátky úverov. Tieto platby nechodia obyčajne v rovnakú dobu ako splátky úverov, ale sú rozdelené na určitý počet platieb s rôznou dobou splatnosti a výnosu, podľa toho do akej tranše spadajú. Seniorné tranše budú vyplácané ako prvé a rovnako v prípade „default-u“ podkladových pohľadávok by sa tieto cenné papiere splácali ako prvé. Naproti tomu juniorné (označované tiež ako podriadené) tranše sú na rade ako posledné, no riziko, ktoré s tým súvisí je kompenzované najvyšším výnosom v porovnaní so seniornými alebo mezzaninovými tranšami.

Cenné papiere majú podobu dlhových cenných papierov (obligácií) a sú všeobecne označované ako „ABS“ (asset backed securities) - cenné papiere kryté majetkom, ktorých podkladové aktívum tvoria hocijaké pohľadávky, alebo sa jedná o „MBS“ (mortgage backed securities), ktoré sú kryté pohľadávkami z hypotekárnych úverov. Najznámejšími typmi krytých cenných papierov sú tzv. „CMO“ (collateralized mortgage obligation) – zaistené obligácie z hypotekárnych úverov, „CDO“ (collateralized debt obligation) a „CLO“ (collateralized loan obligation), ktoré predstavujú zaistené obligácie z bankových úverov a pôžičiek. V tradičnej sekuritizácii teda dochádza k ekonomickému a právnomu prevodu expozícií na SPV, ktorá vydá cenné papiere s tým, že prevod je sprevádzaný právnym oddelením expozícií od pôvodcu a platby investorom nie sú záväzkom

pôvodcu.¹⁴³ Banka takýmto spôsobom nemusí čakať do konca existencie úverovej zmluvy, ale dostane prostriedky vďaka predaju produktu sekuritizácie v omnoho kratšej dobe. Zároveň, vyvedením týchto pohľadávok z rozvahy, už nemusí držať kapitál voči týmto expozíciám a ešte sa jej zvýši množstvo kapitálu za prostriedky získané zo sekuritizácie (tie môže prípadne opäť požičať).

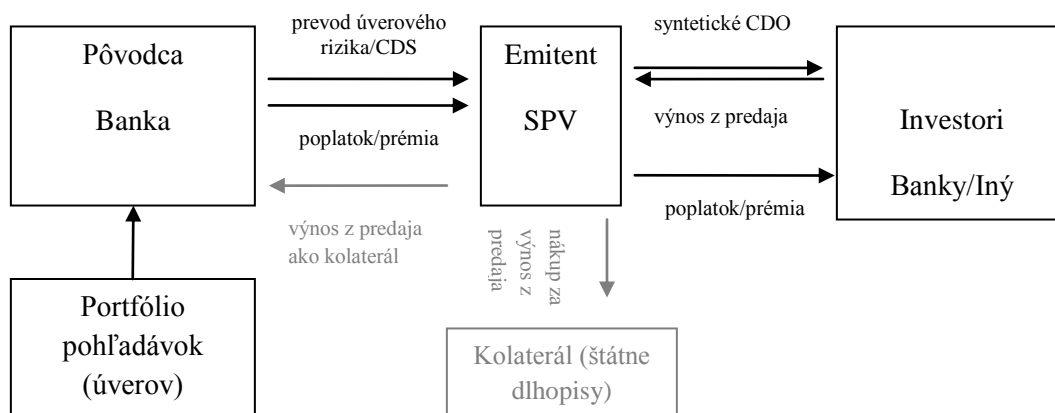
6.1.2 Syntetická sekuritizácia

V tomto procese vystupujú rovnaké subjekty ako v prípade tradičnej sekuritizácie, pôvodca, emitent (SPV) a investori. Základný rozdiel je v tom, že pôvodca po vytvorení skupiny podobných pohľadávok („pool-u“), tieto aktíva neprevádza na jednotku zvláštneho určenia, ale ostávajú stále v jeho vlastníctve. Pôvodca prevádza na SPV pomocou finančného derivátu len úverové riziko spojené s týmito podkladovými pohľadávkami, teda riziko spojené s neschopnosťou dlžníka dostať svojim záväzkom. Týmto finančným, konkrétne úverovým derivátom je najčastejšie swap úverového zlyhania (CDS – „credit default swap“)¹⁴⁴. Jednotka špeciálneho určenia z výnosu z predaja syntetického CDO, buď nakúpi vhodný prostriedok zaistenia – kolaterál (štátne dlhopisy), alebo prostriedky získané predajom CDS použije priamo ako kolaterál (vklad na účet vedený u pôvodcu). Tento príklad znázorňuje plne financovaný CDO (existuje ešte nefinancovaný a čiastočne financovaný). Rozdiel oproti tradičnému CDO je tiež v tom, že kolaterál nepredstavuje „pool“ dlhov alebo úverov od banky ku ktorému sa vzťahuje CDS, ale iný prostriedok zaistenia. Príklad syntetickej sekuritizácie je znázornený v schéme nižšie:¹⁴⁵

¹⁴³ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry. §2 odst. 5 písm. d

¹⁴⁴ podrobnejšie o CDS v nasledujúcej podkapitole

¹⁴⁵Zdroj: Jílek, J. 2005. *Finanční a komoditní deriváty v praxi*. Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-1099-4.
Vlastné grafické spracovanie

6.1.2.1 Swap úverového zlyhania (CDS)

Pre lepšie pochopenie syntetickej sekuritizácie je treba bližšie vysvetliť pojem CDS. CDS je označenie pre „swap úverového zlyhania“ (z angl. „credit default swap“). Swap je jedným z typov finančných derivátov. Finančný derivát je určitý nástroj finančného trhu odvodený zvyčajne od vývojovo starších a jednoduchších nástrojov (akcie, dlhopisy, ...).¹⁴⁶ Swap v angličtine znamená výmenu alebo prehodenie, a ako finančný derivát predstavuje záväzkový vzťah medzi dvomi (i viacerými) subjektmi, že si vymenia peňažné toky z podkladových inštrumentov (cudzia mena, peniaze, dlhopisy, bankové vklady, ...) v dohodnutej dobe.¹⁴⁷ Swap úverového zlyhania ale v skutočnosti predstavuje skôr opciu ako swap, keďže k výmene podkladových aktív dochádza v prípade, že nastane dohodnutá situácia (úverové zlyhanie). Úverové zlyhanie nemusí nastať a v tom prípade k žiadnej výmene nedôjde. Pri CDS predávajúci platí kupujúcemu jednorazový poplatok alebo opakujúcu sa prémie a kupujúci sa zaväzuje, že v prípade, že dôjde k zlyhaniu podkladového aktíva, predávajúcemu vyrovná jeho stratu. V podstate ide o určitý spôsob poistenia, ale na strane kupujúceho nevystupuje poisťovňa.

6.2 Problémy sekuritizácie a jej regulácia

Problémov, ktoré vznikajú pri sekuritizácii je veľa, a preto sa zameriam na tie, ktoré sa vzťahujú k bankám ako subjektom investujúcim do nástrojov sekuritizácie. Pri bežnom investovaní do nástrojov finančného trhu ale aj úverovaním obyvateľstva má banka

¹⁴⁶ Bakeš, M., Karfíková, M., Kotáb, P., Marková H. a kol. 2009. Finanční právo. 5. upravené vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-801-6. str. 427

¹⁴⁷ Tamtiež, str. 434

bezprostrednejšie informácie o rizikovosti danej investície. Pri investovaní pomocou sekuritizovaných nástrojov je však odkázaná na poctivosť pôvodcu a tiež pridelenom ratingu. V tomto procese sa prejavujú opäť vyššie uvedené negatíva súvisiace s informačnou asymetriou. Ako som spomenul motivácií pre sekuritizáciu je viac, no nie všetky sú pozitívne. Medzi tie negatívne určite patrí prevod rizika na tretiu stranu (investora). Dôvodom prečo tak banky postupovali bola okrem iného aj nutnosť dodržiavať podmienky kapitálovej primeranosti. Samotný prevod rizika nie je sám o sebe zlý nápad, ale len v prípade, že informácie pre investorov (banky) zodpovedajú skutočnosti. Štruktúra jednotlivých tranší býva zložitá a tak sa banky ako investori rozhodujú na základe ratingu, ktorý je jednotlivým tranším pridelený ratingovými agentúrami. Pohľadávky, ktoré sú zhromažďované do „pool-u“ každej tranše by mali byť obsahovo, ale aj kvalitatívne (rizikovosťou) podobné. V tomto „pool-e“ sa však často vyskytovali aj pohľadávky rizikovejšie ako ostatné, no ratingové agentúry dávali tranši ako celku stále vysoké ratingy (A – AAA).

6.2.1 Zmeny v regulácii sekuritizácie

V reakcii na tento nelichotivý vývoj revidovala Európska komisia existujúcu smernicu o kapitálovej primeranosti, Basel II. Okrem toho bolo prijaté aj nariadenie o ratingových agentúrach (vid' vyššie). Podstatou zmien, ktoré boli tiež zapracované do vyhlášky 123/2007 Sb.¹⁴⁸ je v prvom rade povinnosť sponzora ponechať si významný podiel na sekuritizovaných expozíciách. Banka podľa tohto nemôže získavať do svojho portfólia sekuritizované expozície pokiaľ ju pôvodca alebo sponzor výslovne neinformujú, že si ponechávajú „významný čistý ekonomický podiel“¹⁴⁹. Ponechaním čistého ekonomického podielu sa myslí ponechanie aspoň 5% menovitej hodnoty každej tranše prevedenej investorom, prípadne ďalšie podmienky týkajúce sa špecifických sekuritizácií.¹⁵⁰ Táto požiadavka sa neuplatňuje v prípade, že sekuritizovaná expozícia predstavuje pohľadávku voči centrálnej vláde, centrálnej banke a ďalším inštitúciám

¹⁴⁸ Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

¹⁴⁹ Tamtiež, § 198b odst. 1

¹⁵⁰ Tamtiež, § 198b odst. 2

uvedeným v §198c odst. 3 vyhlášky č. 123/2007 Sb alebo je zaistená bezpodmienečnou a neodvolateľnou zárukou týchto inštitúcií (prípadne ďalšie výnimky ako sú uvedené vo vyhláške¹⁵¹. Táto úprava má prispieť k obmedzeniu morálneho hazardu zo strany pôvodcov a prinútiť ich k väčšej opatrnosti a zodpovednosti pri vytváraní sekuritizovaných expozícií, tým, že sa budú podieľať na prípadných stratách.

Ďalšou zmenou sú zvýšené požiadavky na obozretnosť investorov/bánk. Týka sa povinnosti investora „dôkladne zaznamenávať, analyzovať a porozumieť skutočnostiam týkajúcich sa každej sekuritizovanej expozície“. Tieto skutočnosti predstavujú hlavne informácie, ktoré poskytol pôvodca alebo sponzor za účelom vymedzenia čistého ekonomického podielu, rizikové charakteristiky sekuritizovaných expozícií, informácie ohľadne pôvodcu alebo sponzora, metódy a koncepcie oceňovania expozícií a všetky štrukturálne rysy danej sekuritizácie.¹⁵² Splnenie týchto požiadavkou musí byť banka schopná doložiť ČNB väčšinou ešte pred samotnou investíciou do sekuritizovanej expozície. Banky sa na základe týchto zmien majú viac spoliehať na vlastné analýzy a pochopenie každej sekuritizovanej expozície a nerozhodovať sa len na základe poskytnutého ratingu.

V prípade, že banky nespĺnia požiadavky na obozretnosť uvedené vyššie alebo je podkladovým aktívom už sekuritizovaná expozícia uplatní sa na takú expozíciu dodatočná riziková váha vo výške minimálne 2,5 násobku bežnej rizikovej váhy (max. 1250%). To znamená, že musia držať v týchto prípadoch oveľa viac kapitálu ku krytiu rizika. Tieto ustanovenia v podstate predstavujú určitú „sankciu“ za nespĺnenie podmienok pre obozretnosť a majú motivovať banky k tomu, aby nielen robili vlastné hodnotenia sekuritizovaných expozícií, ale aby zvažili investovanie do zložitých „resekuritizácií“. Prijaté zmeny považujem za pozitívne pretože reflektujú na hlavné negatíva, ktoré boli spojené so sekuritizáciou a jej (ne)reguláciou. Bude zaujímavé sledovať či prijaté riešenia a nastavené limity (ponechanie si 5% významného čistého ekonomického podielu ako aj

¹⁵¹ Tamtiež, §198c odst. 5

¹⁵² Tamtiež, §198d odst. 1

dodatočná 2,5-násobná riziková váha) budú mať očakávaný efekt a budú motivovať investorov k väčšej obozretnosti a pôvodcov k obmedzovaniu morálneho hazardu.

Záver

Banková regulácia predstavuje veľmi aktuálnu no zároveň aj komplikovanú tému. Bankovníctvo a banková regulácia prešla v poslednom období dôležitými zmenami, ktoré si vyžiadala pretrvávajúca finančná kríza. Tieto zmeny ešte stále nie sú ukončené a v najbližšom období môžeme očakávať ďalšie významné zmeny, či už plánované, ako implementácia pravidiel Basel III, ale aj ďalšie uvažované, ktoré si vyžiada táto turbulentná doba. Význam bánk pre spoločnosť a dôvody ich regulácie sú jednoznačné a nie je veľká pravdepodobnosť, že by sa to v blízkej budúcnosti zmenilo. No aj táto práca ukázala, že problémy v tejto oblasti pretrvávajú a je dôležité vedieť na ne adekvátne reagovať.

Prvé problémy súvisiace s bankovou reguláciou vznikajú už pri samotnom vzniku banky. Súčasná úprava licenčného pôsobenia bánk dáva priestor pre vznik negatív ako je oligopolné postavenie bánk, ktoré môže vyúsťovať v ich morálny hazard. Riešenie tohto problému je zatiaľ len v príprave a preto je v súčasnosti toto negatívum viac-menej tolerované. Problém morálneho hazardu nájdeme aj pri poistení pohľadávok z vkladov. Aj tu je však tento nedostatok považovaný za „nevyhnutné zlo“. Banky predstavujú v prvom rade podnikateľské subjekty, ktorých hlavná motivácia a zmysel existencie je vytváranie zisku. Táto motivácia bánk sa dostáva do konfliktu s jedným zo základných cieľov bankovej regulácie, a to bezpečnosťou vkladov od verejnosti a s tým súvisiacou ochranou finančnej stability. Problém konfliktu záujmov pozorujeme čiastočne u pravidiel likvidity, u povinnosti poskytovať informácie, ale hlavne u ohodnocovania rizík v rámci kapitálovej primeranosti a tiež pôsobenia ratingových agentúr v rámci ohodnocovania týchto rizík. Práve táto oblasť dostala novú regulačnú úpravu, v rámci ktorej bol zriadený aj nový európsky regulačný orgán ESMA. Regulácia tejto oblasti je zatiaľ len v počiatočných fázach, a hoci sa očakáva pozitívny dopad na riešenie vyššie spomenutých problémov, bude dôležité sledovať ako sa prispôbia tejto úprave banky, ale aj iné dotknuté subjekty, a ako bude pokračovať vývoj tejto regulácie .

Cieľom mojej práce bolo identifikovať niektoré problémy, ktoré sú obsiahnuté v súčasnej úprave bankovej regulácie, v skratke ich popísať a analyzovať. Kapitálová primeranosť predstavuje jeden z najdôležitejších nástrojov bankovej regulácie a jej správne nastavenie, fungovanie a chápanie je pre zdravý vývoj tohto sektora kľúčové. Banky sa pri svojom podnikaní až príliš spoliehali na pravidlá nastavené v regulácii, hlavne ratingy agentúr a kvôli tejto dôvere (negatívne mu výberu) nerozvíjali vlastné analýzy zhodnotenia rizikovosti investícií, k čomu ich nabádal aj samotný Basel II. Na druhú stranu banky kvôli dodržiavaniu pravidiel kapitálovej primeranosti začali hľadať tiež spôsoby ako ju obísť, čo viedlo k prevádzaniu rizika pomocou produktov sekuritizácie, pri čom nemalú úlohu zohrali aj ratingové agentúry. Na finančný trh sa tak dostávali zložité produkty sekuritizácie, v ktorých boli skryté riziká, kde ich následne kupovali aj iné banky.

Zvažovať príčiny krízy na banky a ratingové agentúry by však bolo veľmi zjednodušujúce. Problémom boli tiež samotné pravidlá, ktoré neriešili problém konfliktu záujmov, nedokázali odhaliť riziká štruktúrovaných produktov¹⁵³ a umožnili morálny hazard. Právna úprava, ktorá bola medzičasom prijatá (Nariadenie č. 2009/1060/ES, o ratingových agentúrach), a ktorá je v súčasnosti implementovaná a plánovaná (pravidlá Basel III) sa snaží na tieto problémy reagovať. Výsledky tejto činnosti je ešte skoro hodnotiť, ale dá sa očakávať, že vplyv bude skôr pozitívny. No dôležité bude tiež aby orgány, ktoré pripravujú pravidlá, ale tiež tie čo majú na starosti dohľad nad bankami a súvisiacim sektorom neprecenili samotné pravidlá, pretože bankový sektor nie je statický a neustále sa vyvíja, takže súčasne s jeho zmenami by mali adekvátne na zmenu reagovať aj samotné pravidlá bankovej regulácie.

¹⁵³Finančné nástroje vytvorené z dvoch alebo viacerých finančných inštrumentov. Zdroj: Kovač, F. Štruktúrované Produkty – Podstata a tvorba štruktúrovaných depozít. *Ekonomická fakulta TU KE*. [Online] [Dátum: 12. október 2011.] <http://www3.ekf.tuke.sk/konfera2010/zbornik/files/prispevky/KovacFrantisek.pdf>.

Zoznam skratiek

ABS	Asset Backed Securities (<i>Cenné papiere kryté aktívami</i>)
AMA	Advanced Measurement Approach (<i>Pokročilý prístup pre výpočet kapitálovej požiadavky k operačnému riziku</i>)
ASA	Alternative Standardized Approach (<i>Alternatívny štandardizovaný prístup</i>)
BCBS	Basel Committee on Banking Supervision (<i>Bazilejský výbor pre bankový dohľad</i>)
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
EÚ	Európska Únia
BIA	Basic Indicator Approach (<i>Základný prístup pre výpočet kapitálovej požiadavky k operačnému riziku</i>)
CDO	Collateralized Debt Obligation (<i>Zaistená dlhová obligácia</i>)
CDS	Credit Default Swap (<i>Swap úverového zlyhania</i>)
CLO	Collateralized Loan Obligation (<i>Zaistená obligácia z úverov</i>)
CMO	Collateralized Mortgage Obligation (<i>Zaistená obligácia z hypotekárnych úverov</i>)
CRA/ECAI	Credit Rating Agency/External Credit Assessment Institution (<i>Externá ratingová agentúra</i>)
ES	Európske Spoločenstvá
ESMA	European Securities and Markets Authority (<i>Európsky organ pre cenné papiere a trhy</i>)
IRB	Internal Ratings-Based (<i>Interný rating pre výpočet kapitálovej požiadavky</i>)
K_p	Kapitálová primeranosť
KP_{OR}	Kapitálová požiadavka k operačnému riziku
KP_{TR}	Kapitálová požiadavka k trhovému riziku
KP_{ÚR}	Kapitálová požiadavka k úverovému riziku
LCR	Liquidity Coverage Ratio (<i>Ukazovateľ krytia likviditou</i>)
LGD	Loss Given Default (<i>Strata pri zlyhaní</i>)

MBS	Mortgage backed securities (<i>Cenné papiere kryté pohľadávkami z hypotekárnych úverov</i>)
NSFR	Net Stable Funding Ratio (<i>Ukazovateľ čistého stabilného financovania</i>)
PD	Probability of Default (<i>Pravdepodobnosť zlyhania</i>)
PMR	Povinné minimálne rezervy
RVE	Rizikovo vážená expozícia
SA	Standardized Approach (<i>Štandardizovaný prístup pre výpočet kapitálovej požiadavky</i>)
SIFI	Systemically Important Financial Institutions (<i>Systémovo významné finančné inštitúcie</i>)
SPV/SPE	Special Purpose Vehicle/Special Purpose Entity (<i>Jednotka zvláštneho určenia</i>)
USA	United States of America (<i>Spojené štáty americké</i>)

Zoznam použitej literatúry a prameňov

Knihy a odborná literatúra

Bakeš, M., Karfíková, M., Kotáb, P., Marková H. a kol. 2009. *Finanční právo. 5. upravené vydání.* Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-801-6.

Breinek, P. 2006. Ekonomický význam institucí. *Národohospodářský obzor.* 2006, Sv. 1, stránky 12-26.

Broome, Lissa L. and Markham, Jerry W. 2004. *Regulation Of Bank Financial Service Activities, Second Edition.* s.l. : West Group, 2004. ISBN 0-314-15137-0.

Cipra, T. 2003. *Kapitálová přiměřenost ve financích a solventnost v pojišťovnictví.* Praha : Ekopress, 2003. 80-86119-54-8.

Fabozzi, Frank J. a Modigliani, Franco. 1992. *Mortgage and Mortgage-backed Securities Markets.* s.l. : Harvard Business School Press, 1992. ISBN 0-87584-322-0.

Freixas, X. and Rochet, J. C. 1998. *Microeconomics of Banking.* Cambridge, MA, London, England : MIT Press, 1998.

Hoggson, N. F. 1926. *Banking Through the Ages.* New York : Dodd, Mead & Company, 1926.

Jílek, J. 2005. *Finanční a komoditní deriváty v praxi.* Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-1099-4.

Koblovský, P. 2008. *Regulace finančního a kapitálového trhu v České republice a Evropské unii.* Praha : PF UK, 2008.

Kolektiv. 2009. *Pocta prof. JUDr. Milanu Bakešovi, DrSc., k 70. narozeninám.* Praha : Leges, 2009. 978-80-87212-23-3.

Několik poznámek k novému režimu regulace ratingových agentur v Evropské unii. **Husták, Z. 2009.** 12, Praha - Brno : C.H.Beck, 2009, Obchodněprávní revue, Sv. I. 1803-6554.

Partnoy, F. 1999. The Skisel an Ebert of financial markets?: Two thumbs down for credit rating agencies. *Washington University Law Quaterly*. 1999, Vol. 77.

Pihera, V., Smutný, A. a Sýkora, P. 2011. *Zákon o bankách. Komentář. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2011. 978-80-7400-389-9.

Polouček, S. a kol. 2006. *Bankovnictví. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-462-7.

Reis, D. 2006. Subprime standardization: How rating agencies allow predatory lending to flourish in the secondary market. *Florida State University Law Review*. 2006, Vol. 33.

Revenda, Z. 2001. *Centrální bankovnictví. 2. rozšířené vydání.* Praha : Management Press, 2001. ISBN 80-7216-051-1.

Revenda, Z., Mandel, M., Kodera, J., Musílek, P., Dvořák, P., Brada, J. 2005. *Peněžní ekonomie a bankovnictví. 4. vydání.* Praha : Management Press, 2005. ISBN 80-7261-132-1.

Rothbard, Murray N. 2002. *A History of Money and Banking in the United States: The Colonial Era to World War II.* Auburn : Ludwig von Mises Institute, 2002. ISBN 0-945466-33-1.

Ševčík, A. 2002. *Bankovnictví I. vyd. 1.* Brno : MU Brno, 2002. 80-2103019-4.

The regulatory use of credit ratings in bank capital requirement regulations. **Weber, R. H., Darbellay, A. 2008.** 1, s.l. : Palgrave Macmillan, 2008, *Journal of Banking Regulation*, Vol. 10, pp. 1-16. 1745-6452.

Voigt, S. 2009. *Institucionální ekonomie.* Praha : Alfa Nakladatelství a Liberální institut, 2009. ISBN 978-80-87197-13-4.

Elektronické zdroje

ARAD systém časových řad. *Česká národní banka*. [Online] [Datum: 16. marec 2012.]
http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_SESTAVY?p_strid=ABAB&p_sestuid=&p_lang=CS.

Bankovní sektor loni vykázal čistý zisk 55,7 miliardy Kč. *Česká národní banka*. [Online] [Datum: 15. marec 2012.]
http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/tiskove_zpravy_cnb/2011/20110331_bankovni_sektor.html.

Basel Committee on Banking Supervision. *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*. [Online] [Datum: 25. máj 2012.]
<http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>.

Basel II. *Wikipedia*. [Online] [Datum: 2. máj 2012.]
http://cs.wikipedia.org/wiki/BASEL_II.

Basel III může pozitivně ovlivnit řízení bank. *Bankovníctví*. [Online] [Datum: 25. máj 2012.] <http://bankovnictvi.ihned.cz/c1-50251200-basel-iii-muze-pozitivne-ovlivnit-rizeni-bank>.

CEE Households' Wealth And Debt Monitor. [Online] [Datum: 12. marec 2011.]
http://www.bankaustria.at/informationpdfs/Household-wealth-study_01-2010.pdf.

Česká národní banka. [Online] [Datum: 24. máj 2012.]
http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/supervisory_disclosure/download/ecai.xls.

Česká národní banka. *Měnově-politické nástroje*. [Online] [Datum: 15. marec 2012.]
http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/mp_nastroje/.

Finanční stabilita. *Česká národní banka*. [Online] [Datum: 28. máj 2012.]
http://www.cnb.cz/cs/financni_stabilita/.

Holman, R. 2009. Jak (ne)regulovat ratingové agentury. *Česká národní banka*. [Online] 2009. [Datum: 15. marec 2011.]

http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2009/cl_09_090818.html.

Kovač, F. Štruktúrované Produkty – Podstata a tvorba štruktúrovaných depozít.

Ekonomická fakulta TU KE. [Online] [Dátum: 12. október 2011.]

<http://www3.ekf.tuke.sk/konfera2010/zbornik/files/prispevky/KovacFrantisek.pdf>.

List of registered and certified CRA's. *ESMA*. [Online] [Dátum: 28. máj 2012.]

<http://www.esma.europa.eu/page/List-registered-and-certified-CRAs#>.

Poučení z krize. *Česká národní banka*. [Online] [Citace: 26. marec 2012.]

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/legislativni_zakladna/ostatni/stanovisko_CNB_k_zelene_knize_politika_auditu.pdf.

Press Release. *EUROPA*. [Online] [Dátum: 29. máj 2012.]

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/11/1355&format=HTML&aged=0&language=CS&guiLanguage=en>.

Seznam agentur pro úvěrové hodnocení. *Česká národní banka*. [Online] [Dátum: 19. október 2011.]

http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/seznamy/seznam_ratingovych_agentur/index.html.

Stanovisko České národní banky ke konzultačnímu materiálu Evropské komise „Zelená.

Česká národní banka. [Online] [Dátum: 10. november 2011.]

http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/legislativni_zakladna/ostatni/stanovisko_CNB_k_zelene_knize_politika_auditu.pdf.

Sůvová, H. 2009. Regulace ratingových agentur. *Česká národní banka*. [Online] 2009.

[Dátum: 11. október 2011.]

http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2009/cl_09_090408a.html.

Vybrané ukazatele obezřetného podnikání bank. Česká národní banka. [Online] [Dátum: 28. máj 2012.]

http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zakladni_ukazatele_fin_trhu/banky/bs_ukazatele_tab05.html.

Zisk bank kvůli Řecku nepatrně klesl na 53,5 miliardy korun. *Týden*. [Online] [Dátum: 30. máj 2012.] http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/cesko/zisk-bank-kvuli-recku-nepatrne-klesl-na-53-5-miliardy-korun_229440.html.

Změny bankovní regulatoriky a dopad na banky působící v ČR. *Česká Bankovní Asociace*. [Online] [Dátum: 15. marec 2012.] http://www.czech-ba.cz/data/articles/down_15663.pdf.

Právne predpisy

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1060/2009 zo dňa 16. septembra 2009, o ratingových agentúrach.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 513/2011 zo dňa 11. mája 2011, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1060/2009 o ratingových agentúrach.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/49/ES zo dňa 14. júla 2006 o kapitálovej primeranosti investičných podnikov a úverových inštitúcií.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/48/ES zo dňa 14. júla 2006 o prístupe k činnosti úverových inštitúcií a o jej výkone.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/111/ES zo dňa 16. septembra 2009, ktorou sa mení smernica 2006/48/ES, 2006/49/ES a 2007/64/ES, pokiaľ ide o banky pridružené k ústredným inštitúciám, niektoré položky kapitálu, veľkú angažovanosť, režimy dohľadu a krizové riadenie.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/76/EU zo dňa 24. novembra 2010, ktorou sa mení smernica 2006/48/ES a 2006/49/ES, pokiaľ ide o kapitálové požiadavky na obchodné portfólio a resekuritizácie a o dohľad nad zásadami odmeňovania.

Vyhláška ČNB č. 123/2007 Sb., o pravidlech obezřetného podnikání bank, spořitelních a úvěrních družstev a obchodníků s cennými papíry.

Zákon č. 158/1989 Sb., o bankách a spořitelnách.

Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách.

Zákon č. 284/2009 Sb., o platebním styku.

Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

Zákon č. 87/1995 Sb., o úvěrních a spořitelních družstvech.

Zákon č. 93/2009 Sb., o auditorech

Current Legal Issues of Bank Regulation - Resume

This thesis paper deals with issues that can be found in relation with bank regulation. At present, globalized world, banks as important financial intermediaries play a major role. Banks are present in our daily lives and whether or not we want to, they facilitate our everyday operations with the money, investment of free monetary resources, and also borrowing of money. We got accustomed to the convenience that the use of various banking services provides. Equally important are the services of banks for businesses enterprises, various investment companies and funds, and also the countries themselves (the governments). Failure of this system, now that so many subjects are dependent on it, could have far-reaching negative consequences. The bank regulation and its instruments serve as a protection against the rise of adverse consequences. With the growing importance of banks in our society, the importance of their regulation grows as well. But even this may not represent perfect protection and bank regulation may conceal other unforeseen problems.

This thesis on "Current legal issues of bank regulation" reflects the legal status of May 31 2012 and is trying to highlight the problems that occur in specific instruments of banking regulation. The aim of this work is not to find an absolute solution to these problems, but rather to point out what are the negatives and in some cases offer own ideas about possible ways to eliminate these shortcomings. The problems identified in this work are found not only at banks and bank regulation, but also in other areas of the economy and therefore we can bring some problems to similar phenomena in other economic spheres. Also, a problem that occurs at one of the instruments of banking regulation may similarly occur with other instruments.

Capital adequacy is one of the most important instruments of banking regulation and the proper setup, operation and understanding is essential for the healthy development of this sector. Banks over-relied on the rules set in regulation, especially on ratings of agencies, and because of this trust (adverse selection) they did not develop their own risk assessment analysis, to which they were urged by Basel II itself. On the other hand, banks in meeting the capital adequacy standards also began looking for ways to bypass it, leading

to smuggling of risk through securitization products, in which the significant role was played by rating agencies. Consequently the financial market received complex securitization products with hidden risks and these were eventually bought by other banks.

To blame banks and rating agencies for the crisis would be very simplistic. The problem was also the rules themselves, which did not deal with the problem of conflict of interest, failed to disclose the risks of structured products and allowed moral hazard. The legislation, which has been adopted since (Regulation. 2009/1060 /ES, CRA), or is currently implemented and planned (the rules of Basel III) seeks to address these problems. The results of this work are still early to evaluate, but it can be expected that the impact will be more likely positive. It is also important that the authorities responsible for preparation of the regulation and also those which are responsible for supervision of banks and related sector would not overestimate the rules themselves, because banking is not static but it is constantly evolving, so together with its changes should the rules of banking regulation adequately respond to change as well.

Kľúčové slová:

banky, banková regulácia, Basel, ratingové agentúry, problémy, konflikt záujmov, morálny hazard

Keywords:

banks, bank regulation, Basel, rating agencies, problems, conflict of interests, moral hazard

Abstrakt

Táto diplomová práca sa zaoberá otázkami, ktoré možno nájsť v súvislosti s bankovou reguláciou. V súčasnej dobe globalizovaného sveta zohrávajú banky ako finančný sprostredkovatelia významnú úlohu. Banky sú prítomné v našom každodennom živote a či to chceme alebo nie, uľahčujú nám každodenné operácie s peniazmi, investovanie voľných peňažných prostriedkov, ale aj požičiavanie si peňazí. Zvykli sme si na pohodlie, ktoré poskytuje ponuka a využitie rôznych bankových služieb. Rovnako dôležité sú služby bánk aj pre podniky, rôzne investičné spoločnosti a fondov, a v neposlednom rade štáty samotné (vlády). Porucha tohto systému, teraz, keď je toľko subjektov na ňom závislých, by mohla mať ďalekosiahle negatívne dôsledky. Ako ochrana proti vzniku nežiaducich následkov slúži banková regulácia a jej nástroje. S rastúcim významom bánk v našej spoločnosti, rastie tiež význam ich regulácie. Ani to však nepredstavuje dokonalú ochranu a banková regulácia môže v sebe skrývať iné nepredvídané problémy.

Táto práca na tému "Aktuálne právne otázky bankovej regulácie" odráža právny stav k 31. máju 2012 a snaží sa upozorniť na problémy, ktoré sa vyskytujú pri určitých nástrojoch bankovej regulácie. Cieľom tejto práce nie je nájsť absolútnu riešenie týchto problémov, ale skôr poukázať na to, aké existujú negatíva a v niektorých prípadoch ponúkať vlastnú predstavu o možných spôsoboch odstránenia týchto nedostatkov. Problémy zistené v tejto práci sa vyskytujú nielen u bánk a bankovej regulácie, ale aj v iných oblastiach ekonomiky, a preto môžeme niektoré problémy priblížiť na podobných javoch v iných ekonomických oblastiach. Tiež problém, ktorý sa vyskytuje u jedného z nástrojov bankovej regulácie môže podobne nastať pri inom nástroji.

Kapitálová primeranosť je jedným z najdôležitejších nástrojov bankovej regulácie a jej správne nastavenie, fungovanie a pochopenie je dôležité pre zdravý vývoj tohto odvetvia. Banky sa pri svojom podnikaní až príliš spoliehali na pravidlá nastavené v regulácii, hlavne ratingy agentúr a kvôli tejto dôvere (negatívne výberu) nerozvíjali vlastné analýzy zhodnotenia rizikovosti investícií, k čomu ich nabádal aj samotný Basel II. Na druhú stranu banky kvôli dodržiavaniu pravidiel kapitálovej primeranosti začali hľadať tiež spôsoby ako ju obísť, čo viedlo k prevádzaniu rizika pomocou produktov sekuritizácie,

pri čom nemalú úlohu zohrali aj ratingové agentúry. Na finančný trh sa tak dostávali zložité produkty sekuritizácie, v ktorých boli skryté riziká, kde ich následne kupovali aj iné banky.

Zvaľovať príčiny krízy na banky a ratingové agentúry by však bolo veľmi zjednodušujúce. Problémom boli tiež samotné pravidlá, ktoré neriešili problém konfliktu záujmov, nedokázali odhaliť riziká štruktúrovaných produktov a umožnili morálny hazard. Právne predpisy, ktoré boli medzičasom prijaté, alebo sú v súčasnosti implementované a plánované (pravidlá Basel III) sa snažia na tieto problémy reagovať. Výsledky tejto činnosti je stále príliš skoro hodnotiť, ale dá sa očakávať, že vplyv bude skôr pozitívny. Je tiež dôležité, aby orgány zodpovedné za prípravu pravidiel a tiež tie, ktoré sú zodpovedné za dohľad nad bankami a súvisiacim sektorom neprecenili samotné pravidlá, pretože bankovníctvo nie je statické, ale sa neustále vyvíja, a tak spoločne s jeho zmenami by na zmeny mali pravidlá bankovej regulácie adekvátne reagovať tiež.

Kľúčové slová:

banky, banková reguláciám, Basel, ratingové agentúry, problémy, konflikt záujmov, morálne nebezpečenstvo